

Živilė ADVILONIENĖ

Mykolo Romerio universiteto
Sūduvos akademija, Lietuva

Gyvenimo įgūdžių bendrosios programos lytiškumo ugdymo turinio vertinimas vertybiniu-doroviniu aspektu

SANTRAUKA. Straipsnyje gvildenami nepilnamečių vertybinio-dorovinio ugdymo probleminiai aspektai Gyvenimo įgūdžių bendrosios programos (GĮBP) lytiškumo ugdymo dalyje. Jos analizė grindžiama išeities pozicija, kad lytiškumo ugdymas neatsiejamas nuo pasaulėžiūrinės prieigos, sąlygojančios programos plėtojimo paradigmą, turinį ir kryptį. Nors GĮBP rengėjai pripažįsta vertybinį-pasaulėžiūrinį programos pobūdį, gretindami ją su dorinio ir visuomeninio ugdymo programomis, tyrimas atskleidė takoskyrą tarp programoje plėtojamo lytiškumo ugdymo turinio ir krikščioniškąją antropologiją grindžiamų vertybinio-dorovinio ugdymo principų. GĮBP priskirta privalomam formaliajam ugdymui, jai nesuteikiama pasirinkimo alternatyvų, remiamasi išskirtinai lytinio švietimo nuostatomis, tad ši programa labiau vadintina seksualumo, o ne lytiškumo ugdymu. Programos įgyvendinimui rekomenduojami šaltiniai dažnai neatitinka nepilnamečių amžiaus tarpsnio, jų psichosocialinės raidos laikotarpio, eliminuoja unikalią asmens brandos situaciją. GĮBP į nepilnamečių vertybinį-pasaulėžiūrinį ugdymą įneša kartinį paradigmą: atmetama prigimtinė šeimos samprata, įvedama nuasmeninta, lyčiai neutrali kalba, neformuojama pagarba žmogaus gyvybei, šeimos ir santuokos institutui, diegiama įvairovė grindžiama lyties samprata. Programoje neigiamai pristatomos lytiškumo ugdymui svarbios savybės, pvz., drovumas, skaistumas, susivaldymas, taip pat formuojamos lyčiai neutralių lytinių santykių nuostatos, siejant juos su egocentrinio malonumo siekiu, fiziniu ir socialiniu saugumu, o ne giluminiu, atviru prokreacijai vyro ir moters Aš–Tu susitikimu. GĮBP grindžiama ne dorybes ir atsakomybę ugdančia valios pedagogika, o į egocentrines ir kintančias jausenas orientuotu emotyvizmu.

RAKTAŽODŽIAI: vertybinis-dorovinis ugdymas, Gyvenimo įgūdžių bendroji programa, lytiškumo ugdymo turinys, prigimtinis lytiškumo ugdymas, seksualumo ugdymas, paradigmatis lūžis.

Išvadas

Nuo 2023 m. rugsėjo 1 d. Lietuvos mokyklose diegiama Gyvenimo įgūdžių bendroji programa (GĮBP)¹, orientuota į gebėjimų ir įgūdžių formavimą apeinant vertybinį-dorovinį ugdymą: užsibrėžta „sudaryti galimybę kiekvienam mokiniui nuosekliai ugdytis gyvenimui svarbius įgūdžius: socialinius ir emocinius įgūdžius ir gebėjimus, sveikos gyvensenos nuostatas, mokytis saugoti savo ir kitų sveikatą ir gyvybę, pasiruošti kurti asmeninius ir profesinius santykius, pasirinkti profesinį kelią bei tapti jautriems ir atliepantiems kitų asmenų, bendruomenės, visuomenės gerovės poreikius“ (GĮBP 7). Programa plėtojama neatsižvelgiant į visuomenės nepritariamą lytiškumo ugdymo turinui², eliminuojant šalies ir tarptautiniuose dokumentuose įtvirtintą tėvų teisę parinkti savo vaikams šeimos moralinius, filosofinius, pedagoginius, religinius įsitikinimus³ atitinkantį lytiškumo ugdymo turinį. Ji vykdoma *unifikuotai*, kaip *privalomas formalusis* ugdymas, ignoruojant individualius nepilnamečių brandos, psichoemocinės ir moralinės raidos⁴ ypatumus, nepaisant programos turinio, rekomenduojamų šaltinių ir specialistų angažuotumo lytinio švietimo paradigmoje⁵. Plėtojamas neautentiška *Aš–Tu* sąveika grindžiamas lytiškumo ugdymas, o į nuasmeninantį *Aš–Tai* santykį⁶ orientuotas lytinis švietimas, atskleidžiantis pamatinį lytiškumo ugdymo srityje vartotinos terminijos tikslinimo poreikį. Siekiant suprasti, „kokia lytiškumo samprata turima omenyje, pagrindiniu skiriamuoju bruožu tampa prokreacijos bei meilės neatsiejamumas ir lyčių – binarinė ar įvairovė – sistema“,

¹ „Gyvenimo įgūdžių bendroji programa“, priedas 48, in *Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“*, paskelbta 2022 m. rugpjūčio 24 d., Nr. V-1269, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1a764050239511edb4cae1b158f98ea5/xf5jlgOztm>.

² Živilė Advilonienė, „Lytinio švietimo nuostatų Gyvenimo įgūdžių bendrojoje programoje vertinimas: visuomenės pozicija“, *Soter* 89 (117) (2024), 43–68, doi:10.7220/2335-8785.89(117).3.

³ Ignoruoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 26 str. 5 d. ir 38 str. 6 d.; Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 26 str. 3 d.; Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 14 str. 3 d. Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios* 33-1014 (1992); *Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Generalinės Asamblėjos priimta ir paskelbta 1948 m. gruodžio 10 d. rezoliucija 217 A (III)*, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>; „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (2016/C 202/02)“, *EUR-Lex*, paskelbta 2000 m. gruodžio 7 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT>.

⁴ Pagal GĮBP lytiškumas ugdomas paauglystės laikotarpiu, Kohlbergo moralinės raidos koncepcijoje persidengiančiu su *konvenciniu*, *gero elgesio* ir *socialinės tvarkos* etapu, kai dėl riboto objektyvios moralės suvokimo derinamasi prie *kitų*, negebama atpažinti pamatinių moralinių nuostatų, operuoti universaliais etiniais principais, neginami savi įsitikinimai. Žr. Lawrence Kohlberg, *Collected Paper in Moral Development and Moral Education* (Moral Education & Research Foundation, 1975).

⁵ Pasiūlymus GĮBP įgyvendinimui 5–10 kl. teikė institucijų ir organizacijų atstovai, siejami su *fizine sveikata*, *sauga*, *priklausomybių kontrole*, *socialiniu konstruktyvizmu*. *Neįtraukta nė viena institucija ar organizacija, atstovaujanti tėvų ir šeimų interesams, besiremianti holistiniu požiūriu į asmenį*. Žr. Nacionalinė švietimo agentūra, *Gyvenimo įgūdžių ugdymo bendrosios programos įgyvendinimo rekomendacijos. 5–10 (II gimnazijos) klasė*, sud. Daiva Šukytė ir Mindaugas Požėla, paskelbta 2023 m. gruodžio 29 d., 1., <https://emokykla.lt/upload/files/2024/01/02/gyvenimo-igudziu-bp-igyvendinimo-rekomendacijos-pagrindinis-ugdymas-2023-12-29.pdf>.

⁶ Martin Buber, *Dialogo principas I. Aš ir Tu* (Vilnius: Katalikų pasaulis, 1998).

todėl „terminą *comprehensive sexuality education* tikslinga versti <...> kaip „visuminis seksualumo ugdymas“, nes verčiant „visuminis lytiškumo ugdymas“ susiduriama su paradoksu: šiose programose kalbama ne apie visumą <...>, o tik apie dalį lytiškumo, t. y. seksualumą“⁷. Ši sąvoka, remiantis Tarptautinės planuotos tėvystės federacijos pateikiamais duomenimis, apima socialinę lytį (*gender*); lytinę ir reprodukcinę sveikatą ir LPI; lytines teises; malonumą; smurtą; įvairovę; lytinio malonumo svarbą pabrėžiančių santykių įvairovę⁸.

Remiantis šiomis įžvalgomis ir jau esama moksline GĮBP lytiškumo ugdymo turinio analize⁹ ryškėja, kad programa: 1) yra išsamiai neaparta, vienkryptė, 2) grindžiama lytinio švietimo nuostatomis ir socialiniu konstruktyvizmu, 3) atmata krikščioniškąją antropologiją grįstą lytiškumo ugdymą – trina prigimtinės šeimos sampratą, eliminuoja rengimo šeimai, pagarbos gyvybei, prokreacijos temas. Straipsnyje pristatomo tyrimo tikslas – atskleisti prieštaravimus tarp GĮBP lytiškumo ugdymo turinio ir vertybinio-dorovinio ugdymo principų kaip paradigminį lytiškumo ugdymo mokyklose lūžį. Kelti tyrimo uždaviniai: a) remiantis Katalikų Bažnyčios dokumentais, moksliniais, teisiniais ir kt. šaltiniais identifikuoti pamatinius krikščioniškąją antropologiją grindžiamus vertybinio-dorovinio lytiškumo ugdymo principus; b) nustatyti būdingiausius takoskyros tarp GĮBP lytiškumo ugdymo turinio ir vertybinio-dorovinio, taip pat ir dorinio ugdymo (tikybos ir etikos, toliau – DU) aspektus, atskleidžiančius į švietimo sistemą įnešamus pamatinius pasaulėžiūrinius pokyčius. Kelta prielaida, kad nepilnamečių ugdymo dezintegralumą ir paradigminę esmėkaitą sąlygoja prieštaravimas tarp GĮBP perteikiamų lytiškumo ugdymo nuostatų ir krikščioniškąją antropologiją grindžiamų vertybinio-dorovinio lytiškumo ugdymo principų. Gvildenant aptariamą problematiką naudojamosi Katalikų Bažnyčios dokumentų, mokslinių ir kitų šaltinių analizės ir sintezės metodais, taip pat atliekama GĮBP lytiškumo ugdymo dalies ir jos įgyvendinimui rekomenduojamų priemonių, dorinio ugdymo (tikybos ir etikos) programų turinio (*content*) analizė.

⁷ Birutė Obelenienė, „Paslėptos terminologinės slinkties nuo lytinio švietimo iki visuminio lytiškumo / seksualumo ugdymo „smegduobės“ ir jas identifikuojantys požymiai“, *Logos* 122 (2025), 177, doi:10.24101/logos.2025.18.

⁸ International Planned Parenthood Federation, *IPPF Framework for Comprehensive Sexuality Education (CSE)* (London: PPF Adolescents Team, 2010), 7, https://www.ippf.org/sites/default/files/ippf_framework_for_comprehensive_sexuality_education.pdf.

⁹ Birutė Obelenienė ir Andrius Narbekovas, „Lytiškumo sampratos Gyvenimo įgūdžių ugdymo bendrojoje programoje vertinimas Katalikų Bažnyčios mokymo aspektu“, *Soter* 87 (115) (2023), 37–54, doi:10.7220/2335-8785.87(115).3; Gintautas Vaitoška, „Autentiškumo etikos trivializavimas Gyvenimo įgūdžių ugdymo programoje“, *Soter* 88 (116) (2023), 37–60, doi:10.7220/2335-8785.88(116).3.

Krikščioniškąją antropologiją grindžiamo vertybinio-dorovinio lytiškumo ugdymo principai

Šiandienos dechristianizuotoje kultūroje (VS 88¹⁰) nyksta „pagrindiniai etikos principai ir vertybės“ (VS 106), prieinama „prie visuotinių žmogiškų vertybių neigimo“ (VS 33), dėl to visuomenė praranda vertybinį-dorovinį aiškumą, tampa nepajėgi „suprasti pagrindinių moralinių pasaulio problemų“¹¹, o asmens laisvę suabsoliutinti reliatyvioji moralė leidžia individualiai sąžinei „savarankiškai apibrėžti gėrio ir blogio kriterijus ir atitinkamai elgtis“ (VS 32). Nepaisant to, ieškoma atsakymų į klausimus apie žmogaus ir gėrio sampratą, sąžinę, gyvenimo prasmę ir tikslą (VS 30), trokštama „save suprasti ne pagal <...> atsitiktinius, dalinius, <...> paviršutiniškus ar <...> tariamus savo paties esybės kriterijus ir mastus“ (VS 8), bet „iš naujo patvirtinti moralinių įstatymų <...> visuotinumą ir nekintamumą“ (VS 115). Šiame kontekste vertybinio-dorovinio asmens ugdymo poreikį rodo tokie esminiai aspektai: pamatinės krikščioniškosios antropologijos nuostatos apie nedalomą žmogaus kūno ir dvasios vienovės prigimtį („dvasia ir medžiaga žmoguje nėra dvi sujungtos prigimtys, bet, būdamos suvienytos, sudaro vieną prigimtį“, KBK 365), žmogų suvokiant kaip pagal Dievo paveikslą sukurtą „vyrą ir moterį“ (KBK 355), pašauktą „perduoti žmogiškąją gyvybę“ (KBK 372), ir LR Konstitucijoje įtvirtinta tėvų teisė ir pareiga „auklėti savo vaikus *dorais* žmonėmis ir ištikimais piliečiais“ (38 str. 6 d.), rūpintis jų *doroviniu auklėjimu* pagal savo įsitikinimus (26 str. 5 d.), užtikrinti *dorovės*, asmens garbės ir *orumo apsaugą* (25 str. 3 d.). Atpažįstama, kad objektyvia tiesa grindžiama moralė „tarnauja ne tik asmens pažangai gėrio link, bet ir visuomenės teisingam vystymuisi“ (VS 101), „gina asmens orumą“ (VS 90), įtvirtina objektyvią moralinę tiesą ir vertybes (VS 60). Jei pastarosios priklausytų „tik nuo istorinių aplinkybių <...>, visuomeninių ir kultūrinių poreikių, tai prieštarautų tiesai apie žmogų“ (VS 40) – neigtų jo prigimtį, būtų grindžiamos tik protu ar klaidingai suprastos laisvės kuriamomis vertybėmis, neskiriant gera ir bloga (VS 40), žmogų suprantant tik kaip sociokultūrinės aplinkos produktą¹². Priešingai, krikščioniškojoje antropologijoje „moralinės vertybės laikomos absoliučios moralinės būties išraiška“¹³, moralumas suvokiamas kaip „racionalus žmogaus veiksmo orientavimas į gėrį ir <...> protu pažinto gėrio siekimas“ (VS 72), o dorovinis ugdymas – „viena iš ugdymo <...> branduolinių sričių“¹⁴, jo dėka formuojamos asmens „moralinės savybės, patirtis, žinios, nuostatos, elgesio įgūdžiai, vidinė

¹⁰ Jonas Paulius II, „Enciklika *Veritatis splendor* kai kuriais pagrindiniais Bažnyčios moralinio mokymo klausimais“, 1993 08 06, *EIS.katalikai.lt*, paskelbta 2015 m. rugsėjo 11 d., https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/enciklikos/veritatis-splendor.

¹¹ Yuval Noah Harari, *21 pamoka XXI amžiui* (Vilnius: Kitos knygos, 2019), 242.

¹² Obelenienė, „Paslėptos terminologinės slinkties...“, 175.

¹³ Ibid., 175.

¹⁴ „Dorinis ugdymas. Bendrosios nuostatos“, 343, *Nacionalinė švietimo agentūra*, atnaujinta 2016 m. sausio 31 d., https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/ugdpr_priedai_2_Dorinis_ugdymas.pdf.

darna¹⁵. Toks ugdymas perteikia „mąstymo įpročius <...> ir gyvenimo modelius“¹⁶ – gebėjimą „mąstyti ir veikti pagal <...> moralės principus, <...> vertybes, normas ir taisykles“¹⁷, moko suvokti bendrąjį gėrį, įgalina vienovę tarp „moralinio pažinimo (gėrio pažinimo), *moralinio afektyvumo* (meilės gėriui) ir *moralinės valios* (gėrio siekio)“¹⁸, protingumo, teisingumo, tvirtumo, susivaldymo dorybių (KBK 1805) kaip pastovaus ir tvirto polinkio daryti gera (KBK 1803) ugdymo ir internalizavimo. Dorybės, kaip „pastovios proto ir valios <...> apraiškos, rikiuojančios mūsų veiksmus, tvarkančios <...> aistras ir valdančios <...> elgesį“ (KBK 1804), tampa sąveikos su aplinka pamatu, o nuoseklus, sistemingas, subsidarius jų ugdymas formuoja asmens gebėjimą „atskirti gėrį ir blogį, <...> vertinti naujas patirtis, spręsti moralines dilemas“¹⁹. Pamatinis vertybinio-dorovinio ugdymo siekis – formuoti nepilnamečių „prosocialų elgesį“²⁰ ir suvokimą, kad dora ir atsakinga elgsena veda link bendrojo gėrio²¹, apimančio „visų visuomenės narių, o ne tik <...> atskiros jų grupės“²² gerovę ir pamatinius gėrius, puoselėjančius „žmogaus gyvybę nuo prasidėjimo momento iki natūralios mirties; vyro ir moters prigimtinių skirtingumą bei lygiavertiškumą; šeimą, kylančią iš vyro ir moters santuokos, kraujo ir giminystės ryšių“²³. Šiuos gėrius pabrėžia ir Konstitucija (38 str.) bei LR švietimo įstatymas, teigiantys, kad reikia siekti ugdyti „*vertybines orientacijas*, leidžiančias tapti *doru*, <...>, *atsakingu* <...> žmogumi“ (3 str. 1 d.), „perteikti <...> Europos ir pasaulio humanistinės kultūros *tradicijas ir vertybes*, laiduoti sąlygas asmens *brandžiai tautinei, dorovinei* <...> kultūrai, *pasaulėžiūrai formotis* <...>, *garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą*, jos *tapatybės išsaugojimą*, <...> *vertybinį kūrimą*“ (3 str. 4 d.).

¹⁵ Andrius Sprindžiūnas, „Dorinio ugdymo prielaidos“, in *Nacionalinė švietimo agentūra. Metodinis leidinys, skirtas socialinių mokslų ir dorinio ugdymo mokytojų dalykinėms kompetencijoms tobulinti* (Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra, 2022), 208.

¹⁶ Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, „Drauge ugdyti katalikiškoje mokykloje. Pašvęstojo gyvenimo asmenų ir pasauliečių bendra misija“, 13, *EIS.katalikai.lt*, paskelbta 2007 m. rugsėjo 8 d., https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/kongregacijos/kat-ugdymo/2007-09-08_drauge-ugdyti-katalikiskoje-mokykloje.

¹⁷ Zorica Triff, „Components of moral education as integral parts in the educational process: freedom, meanings, consciousness, implications“, *Jurnalul Libertatii de Constiinta* 10 (2) (2022), 597, <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1093508>.

¹⁸ Anatoly Kaushan ir Evelina Gorobet, „Moral education – a fundamental criterion of educational activity, in the direction of the formation and development of the moral consciousness of the individual“, *Journal of Social and Human Sciences* 46 (3) (2020), 87, doi:10.46727/jshs.2020.v46.i3.p85-93.

¹⁹ Snieguolė Vaičekauskienė, „Jaunesniųjų paauglių požiūris į dorovines vertybes“, *Acta Pedagogica Vilnensia* 34 (34) (2015), 62, doi:10.15388/ActPaed.2015.34.8343.

²⁰ Jingying Chen, Yidan Liu, Jian Dai ir Chengliang Wang, „Development and status of moral education research: Visual analysis based on knowledge graph“, *Frontiers in Psychology* 13 (2022): 1079955, doi:10.3389/fpsyg.2022.1079955.

²¹ James M. Eddy, Daniel Bibeau ir Penelope Duff, „Moral Education: review and implications for health educators“, *Health Values* 10 (5) (1986), 39–44, <https://core.ac.uk/reader/149231560>.

²² Vygantas Malinauskas, „Viešasis interesas kaip bendrasis gėris“, *Logos* (96) (2018), 197, doi:10.24101/logos.2018.59.

²³ „Šiluvos deklaracija“, paskelbta 2021 m. rugsėjo 19 d., <https://siluvosdeklaracija.lt>.

Vertybinis-dorovinis ugdymas tiesiogiai susijęs ir su lytiškumu kaip pamatiniu asmens „buvimo, reiškimosi, bendravimo su kitais, žmogiškosios meilės jautimo, išreikimo bei išgyvenimo“²⁴ būdu, todėl negali būti gvildenamas „atitrauktai nuo moralės principų“ (FC 37²⁵): būtinas *savalaikiškumas* ugdant asmens „moralines ir protines galias“²⁶ savarankiškai priimti sprendimus, „mylėti, <...> užmegzti ryšius, emociškai save kontroliuoti ir <...> įsipareigoti“²⁷. Krikščioniškąją antropologiją grindžiamo *prigimtinio (pilnutinio, integralaus) lytiškumo ugdymo* paradigmoje²⁸ jis neatsiejamas nuo binarinės lyties sampratos – prigimtinių vyro ir moters lygiavertės orumo, skirtinumo ir papildomumo („kaip vyrą ir moterį sukūrė juos“ (Pr 1, 27); „lytys viena kitą papildo: jos yra sykiu panašios ir nepanašios; <...> lygiavertės asmens orumu, <...> skirtingos, kad viena kitą papildytų“²⁹), apimančio sąveiką tarp meilę išreiškiančios ir gyvybę perduodančios (prokreacinės) dimensijų („santuokos sąjunga vyras ir moteris <...> sukuria viso gyvenimo bendrystę, savo prigimtimi skirtą sutuoktinių geroi bei palikuonių gimdymui ir auklėjimui“, KBK 1601). Taigi, lyčių papildomumas reiškiasi: „a) lygiavertiu vyro ir moters orumu, b) reikšmingais lytiškumo skirtumais, c) sinerginiu jų santykiu, d) vaisingumu perduodant esminę žmogiškąją patirtį naujai kartai“³⁰. Lytiškumo ugdymas neatsiejamas ir nuo pamatinių dorybių – skaistumo, drovumo, susivaldymo, santūrumo, valios ugdymo: „*skaistumas* moko susitvarkyti“ (KBK 2339), *drovumu* „apsaugomas asmenų ir jų meilės slėpinys. <...> jis padeda būti *kantriems* ir *saikingiems*; <...> reikalauja, kad būtų išlaikytos vyro ir moters dovanojimosi ir <...> įsipareigojimo vienas kitam sąlygos“ (KBK 2522), „priešinasi liguistą smalsumą žadinančiam žmogaus kūno demonstravimui“ (KBK 2523). Su *drovumu* kaip „budria sąmone, ginančia žmogaus orumą ir autentišką meilę“ besisiejantis „auklėjimas *skaistumo* linkme <...> yra <...> dvasios, jautrumo ir jausmų lavinimas“³¹, todėl lytiškumo

²⁴ Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, „Žmogiškosios meilės ugdymo gairės. Lytinio auklėjimo kontūrai“, 1983 11 01, 4, *EIS.katalikai.lt*, paskelbta 2018 m. sausio 19 d., https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/kongregacijos/kat-ugdymo/1983-11-01_zmogiskosios-meiles-ugdymo-gaires.

²⁵ Jonas Paulius II, „Apaštališkasis paraginimas *Familiaris Consortio* dėl krikščioniškos šeimos uždavinių šiuolaikiniame pasaulyje“, 1981 11 22, *EIS.katalikai.lt*, paskelbta 2015 m. birželio 17 d., https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/ap-paraginimai/1981-11-22_familiaris-consortio.

²⁶ Visuotinis Vatikano II Susirinkimas, „Krikščioniškojo auklėjimo deklaracija *Gravissimum educationis*“, 1965 10 28, 1, *EIS.katalikai.lt*, paskelbta 2014 m. kovo 31 d., https://eis.katalikai.lt/vb/susirinkimai/vatikano_ii/deklaracijos/gravissimum-educationis.

²⁷ Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, „Žmogiškosios meilės ugdymo...“, 36.

²⁸ Obelenienė ir Narbekovas, „Lytiškumo sampratos Gyvenimo įgūdžių...“, 43–49; Birutė Obelenienė, „Lytiškumo ugdymo ir lytinio švietimo siekiamų rezultatų esminiai skirtumai“, in *Jaunimo rengimas šeimai: lytiškumo ugdymas ar lytinis švietimas*, sud. Birutė Obelenienė, 43–53 (Kaunas: VDU, Santuokos ir šeimos studijų centras, 2015), <https://teologija.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/06/jaunimo-rengimas-knyga.pdf>.

²⁹ Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, „Žmogiškosios meilės ugdymo...“, 25.

³⁰ Prudence Allen, *Man-Woman Complementarity*, *Logos* 9 (3) (2006), 87–96, <http://www.laici.va/content/dam/laici/documenti/donna/filosofia/english/man-woman-complementary-the-catholic-inspiration.pdf>, cit. iš. Irena Eglė Laumenskaitė, „Lytiškumas – visą asmenį apimanti tikrovė ar vien sociobiologinė funkcija?“, in *Jaunimo rengimas šeimai: lytiškumo ugdymas ar lytinis švietimas* (Vilnius: LR Seimas, 2014), 8.

³¹ Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, „Žmogiškosios meilės ugdymo...“, 90.

ugdymas negali „apsiriboti informacijos perteikimu, bet turi ypatingą dėmesį skirti valiai, jausmams ir emocijoms“³².

Remiantis aptartomis krikščioniškosios antropologijos nuostatomis, įtvirtintomis Katalikų Bažnyčios katekizme, šv. Jono Pauliaus II enciklikoje *Veritatis Splendor*, Žmogaus lytiškumo tiesos ir reikšmės auklėjimo šeimoje gairėse³³, Žmogiškosios meilės ugdymo gairėse³⁴, atpažįstamomis ir LR Konstitucijoje, LR švietimo įstatyme, LR dorinio ugdymo principuose³⁵, ryškėja vertybinio-dorovinio lytiškumo ugdymo dimensijos ir principai (žr. 1 pav.):

1) *Bendrojo gėrio siekis formuojant atsakingą ir pagarbią laikyseną savęs ir kito atžvilgiu, puoselėjant lygiavertį vyro ir moters orumą*. Ši dimensija grindžiama tokiais principais:

- „prigimtinis įstatymas išreiškia žmogaus asmens orumą ir pagrindžia svarbiausias teises bei pareigas“ (VS 51), „moralės normų visuotinumą ir pastovumą apreiškia ir gina asmens orumą“ (VS 90), lytiškumas kaip prigimtinė duotybė užtikrina vyro ir moters lygiavertį orumą, skirtingumą ir papildomumą³⁶;

- bendrasis gėris siejamas su pagarba asmeniui, įtvirtinant „pagrindines ir neatiimamas žmogaus teises <...> elgtis pagal savo sąžinę, išsaugoti <...> privatumą ir naudotis teisėta laisve“ (KBK 1907), kad jo „veiksmai išplauktų iš vidinio <...> sprendimo, o ne iš aklo <...> impulso ar dėl išorinės prievartos“ (VS 42).

Vertybinio-dorovinio lytiškumo ugdymo kontekste šių principų įtvirtinimas reikalauja ugdymo *individualizavimo, pagarbos asmens pasaulėžiūrai, vertybėms ir privatumui*.

2) *Rengimas šeimai, tėvystei ir motinystei atsižvelgiant į reikšmingus lytiškumo skirtumus*:

- šeima yra „žmogiškumo mokykla“³⁷, „santuokos sąjunga <...> vyras ir moteris <...> sukuria viso gyvenimo bendrystę, <...> skirtą sutuoktinių gerovei bei palikuonių gimdymui ir auklėjimui“ (KBK 1601);

- lytiškumas yra „pamatinis asmenybės sandas, vienas iš jos būties, raiškos, bendravimo su kitais, <...> žmogiškosios meilės jautimo, išreiškimo bei išgyvenimo būdų“³⁸, jis reiškiasi vyro ir moters papildomumu ir prokreacija;

- „prigimtinis įstatymas <...> nurodo tikslus, teises ir pareigas, kurios remiasi žmogaus asmens kūnine ir dvasine prigimtimi“ kaip „integralia vienybe“, kurios dėka

³² Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, „Žmogiškosios meilės ugdymo...“, 35.

³³ Popiežiškoji šeimos taryba, „Žmogaus lytiškumo tiesa ir reikšmė. Auklėjimo šeimoje gairės“, 1995 12 08, 3, 9, 11, 22, 48, *EIS.katalikai.lt*, paskelbta 2018 m. sausio 19 d., https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/seimos/1995-12-08_zmogaus-lytiskumo-tiesa-ir-reiksme.

³⁴ Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, „Žmogiškosios meilės ugdymo...“.

³⁵ Nacionalinė švietimo agentūra, *Metodinis leidinys, skirtas socialinių mokslų ir dorinio ugdymo mokytojų dalykinėms kompetencijoms tobulinti* (Vilnius, 2022), 208–209.

³⁶ Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, „Žmogiškosios meilės ugdymo...“, 25.

³⁷ Popiežiškoji šeimos taryba, „Žmogaus lytiškumo tiesa...“, 48.

³⁸ *Ibid.*, 10.

„galima perprasti ypatingą žmogišką kūno prasmę <...> neperžengiant žmogaus prigimties ribų“, atmetant „manipuliacijas kūniškumu“ (VS 50).

Lytiškumo ugdyme tai reikalauja vyro ir moters *lygiavertiškumo, papildomumo, meilės prasmingumo* atskleidimo.

3) *Dorybių ugdymas atskleidžiant sinerginę vyro ir moters sąveiką:*

– šeima yra „vieta mokytis <...>, tvirtinti bei lavinti meilės, nuosaikumo, tvirtumo ir skaistumo dorybes“³⁹, „ugdyti sąžinę, kuri <...> paakintų teisingiems sprendimams“ (VS 85);

– „proto apšviestas ir dorybės sustiprintas asmuo aptinka savo kūne ženklus <...>, išreiškiančius ir žadančius atsidavimą pagal <...> Kūrėjo sumanymą“ (VS 48) „rūpintis gyvybės perdavimu ir išsaugojimu“ (VS 51);

– lytiškumas yra „būdas užmegzti ryšį su kitu ir jam atsiverti“, jo tikslas – vyro ir moters meilė „kaip dovanojimas ir priėmimas, kaip davimas ir gavimas. <...> santuokoje atsidavimu per kūną išreiškiamas dovanos papildomumas ir visetas“⁴⁰;

– „žmogaus kūnas su jo lytimi, jo vyriškumu ir moteriškumu <...> ne tik yra vaisingumo bei gyvybės perdavimo šaltinis“, bet „apima ir ‘santuokinį’ aspektą“ kaip gebėjimą išreikšti „tokią meilę, kai žmogus-asmuo tampa dovana ir per tai įgyvendina savo būties bei egzistencijos tikrąją prasmę“⁴¹.

Lytiškumo ugdyme tai reiškia būtinybę atskleisti vyro ir moters skirtingumo, papildomumo, prokreacijos aspektus *prieš* perteikiant žinias lytiškumo temomis.

4) *Pagarbos gyvybei ir jos perdavimui sąveika su vaisingumu (meilės ir prokreacijos neatsiejamumas):*

– santuokinė meilė „skirta būti vaisinga ir tarnauti bendram tikslui palaikyti kūrinį“ (KBK 1604);

– asmuo „gerbiamas dėl jo paties“ (VS 50); „žmogaus gyvybė yra šventa <...>. Niekas <...> negali savintis teisės <...> nužudyti <...> žmogų“ (KBK 2258); būtina „saugoti žmogaus gyvybę“ (VS 13); pareigūs „gerbti žmogaus gyvybę ištakų reikia ieškoti <...> asmens orume“ (VS 50);

– „mylėti ir gerbti asmenį kaip tikslą, bet ne <...> priemonę“ (VS 48), trokštant gėrio jam.

Lytiškumo ugdyme tai reikalauja perteikti nelygstamos žmogaus gyvybės vertės, vyro ir moters skirtingumo ir papildomumo kaip būtinos prokreacijos sąlygos principus.

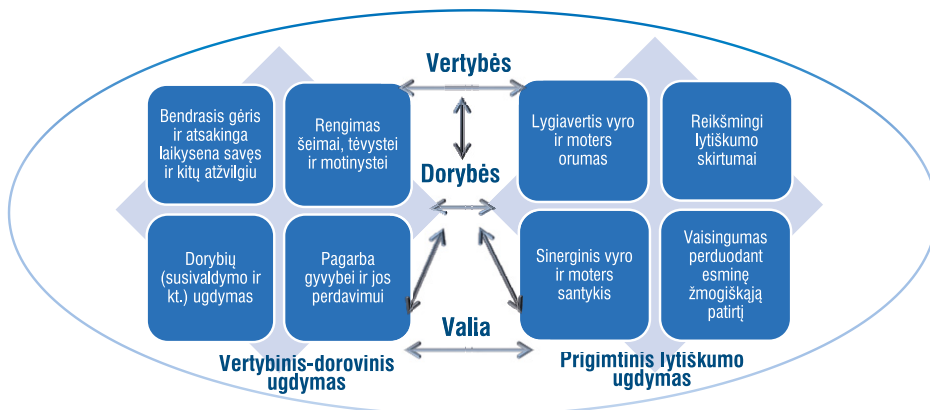
Taigi, krikščioniškąja antropologija grindžiamas *vertybinis-dorovinis lytiškumo ugdymas* tiesiogiai susijęs su tokiais moralės principais kaip asmens „savimonės stiprinimas; pasirengimas santuokai ir tėvystei; meilės supratimas; pasirengimas priimti

³⁹ Popiežiškoji šeimos taryba, „Žmogaus lytiškumo tiesa...“, 48.

⁴⁰ Ibid., 11.

⁴¹ Ibid., 10.

atsakingus sprendimus“⁴², pripažįstant žmogaus prigimtį, „kuria negali manipuliuoti, kaip nori“⁴³, pabrėžiant, kad svarbu ugdyti „moralinį kompasą ir pagarbą sau bei kitiems, formuoti <...> pamatinės vertybės ir požiūrį į lytiškumą, kuris grindžiamas šeima kaip pagrindiniu visuomenės vienetu“⁴⁴.

1 pav. Vertybinio-dorovinio ugdymo ir prigimtinių lytiškumo ugdymo dimensijų ir principų sąveika⁴⁵

GİBP ir jos įgyvendinimui rekomenduojamų šaltinių turinio vertinimas krikščioniškoje antropologijoje grindžiamo vertybinio-dorovinio lytiškumo ugdymo kontekste

1. Bendrojo gėrio siekis formuojant atsakingą laikyseną savęs ir kitų atžvilgiu, puoselėjant lygiavertį vyro ir moters orumą

JTO Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje įtvirtinta nuostata, kad visi „gimsta laisvi ir lygūs savo orumu“ (1 str.), „neturi patirti <...> kėsanimosi į garbę ir orumą“ (12 str.). Pagal LR Konstituciją, „žmogaus orumą gina įstatymas“ (21 str. 2 d.); vyro ir moters lygiavertį orumą užtikrina pamatinis ontologinis, begalinis orumas (lot. *dignitas*

⁴² Sol Gordon, „The case for a moral sex education in the schools“, *Journal Of School Health* 51 (4) (1981), 214–218, doi:10.1111/j.1746-1561.1981.tb02172.x.

⁴³ Katalikiškojo ugdymo kongregacija, „Vyrą ir moterį; sukūrė juos“. Siekiant dialogo kelio *gender* klausimu ugdymo srityje“, 2019 02 02, 30, *EIS.katalikai.lt*, paskelbta 2022 m. kovo 28 d., https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/kongregacijos/kat-ugdymo/2019-02-02_vyra-ir-moteri-sukure-juos.

⁴⁴ „MOE Sexuality Education. Sexuality education programme“, *Raffles Institution*, žiūrėta 2025 m. gegužės 3 d., <https://www.ri.edu.sg/learning-at-ri/year-5-6/moe-sexuality-education>.

⁴⁵ Sudaryta autorės pagal šiuos šaltinius: Laumenskaitė, „Lytiškumas – visą asmenį...“, 8; Popiežiškoji šeimos taryba, „Žmogaus lytiškumo tiesa...“, 3, 9, 11, 22, 48; Jonas Paulius II, „Enciklika *Veritatis splendor* kai kuriais pagrindiniais Bažnyčios moralinio mokymo klausimais“, 1993 08 06, *EIS.katalikai.lt*, paskelbta 2015 m. rugsėjo 11 d., https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/enciklikos/veritatis-splendor; Nacionalinė švietimo agentūra. Metodinis leidinys, skirtas..., 208–209.

infinita), glūdintis žmogaus esybėje, priklausantis „kiekvienam <...> bet kokiomis aplinkybėmis ir nepaisant jo būklės ir situacijos“ (DI 1⁴⁶), apimantis ir asmens kūniškumą, įgalinantį „pašaukimą <...> abipusiam <...> dovanojimuisi, <...> vaisingumui“⁴⁷. Vyro ir moters orumas yra ir „savo nelygstamos vertės įsisąmoninimas“⁴⁸ *trokštant kito dėl jo paties*, nepažeidžiant jo orumo ir unikalumo, *matant jį kaip tikslą*. Todėl informacija lytiškumo tema turi nežeisti asmens orumo, atitikti jo brandą ir įsitikinimus, gerbti prigimtinių jo drovumą (KBK 2522), užtikrinti 1) *ugdymo individualizavimą*, 2) *pagarbą šeimos pasaulėžiūrai ir vertybėms*, 3) *pagarbą asmens privatumui*⁴⁹. Analizuojant šių principų atspindėjimą GĮBP, galima matyti šiuos dalykus:

1. *Ugdymo individualizavimas* turėtų būti siejamas su asmens sąžinės laisve, nedarant jam spaudimo (KBK 1907; VS 42), atsižvelgiant į autentišką jo patirtį, „fiziologinius ypatumus ir neurokognityvinius augimo bei brendimo etapus“⁵⁰, intelektinę ir moralinę raidą, vengiant jautrius, intymius klausimus aptarti kitų asmenų akivaizdoje. Todėl lytiškumo ugdymui svarbu pasirinkti „tinkamą ir balansuotą kalbą“⁵¹, laiką ir vietą, „diskretišką ir konfidencialų lydėjimo procesą“, atsižvelgti į „sudėtingas bei skausmingas situacijas“⁵², siekti, kad informacija būtų „tikslī, trumpa ir taupī“⁵³. GĮBP lytiškumo ugdymo turinio analizė atskleidė priešingą tendenciją: *ugdymas* joje *unifikuojamas, taikomas visuotinai*, nėra galimybės jo atsisakyti. Ignoruojamas principas vengti jautrius klausimus aptarti viešai: „*mokiniai aktyviai įtraukiami į situacijas, kuriose turėtų galimybes pademonstruoti savo vertybes ir nuostatas arba žinojimą*“⁵⁴ (GĮBP 5), skatinama „*aptarti su klasės draugu ir pasidalyti su visa klase*“ (GĮBP 35), „*dirbant grupėje*“ (GĮBP 43), „*praktikuojantis klasėje*“ (GĮBP 13), aptarti „*su bendraamžiais, kaip kiekvienas įspūdis gali būti panaudotas gyvenime*“ (GĮBP 16).

2. *Pagarbos šeimos vertybėms ir pasaulėžiūrai* principas turėtų būti siejamas su asmens „apsisprendimu ir atsakinga laisve <...>, teise į religijos laisvę <...>, pagarba sąžinės sprendimams“ (VS 31); svarbu, kad *perteikiant informaciją nepilnamečiams* nebūtų naudojama tai, kas prasiленktų su jų amžiumi, branda, dirgintų vaizduotę. Dėl brandos netolygumo, paauglystėje būdingo noro „patirti visus gyvenimo aspektus“, svarbu ugdyti nepilnamečių „kritinį požiūrį į <...> pasiūlą, <...> stimulų, galinčių suluošinti lytiškumą, perteklių“⁵⁵: lytinės brandos laikotarpiu dirginimas „dviprasmiškais ir neaiškiais pranešimais“ kelia „emocinę dezorientaciją ir trukdo

⁴⁶ Tikėjimo mokymo dikasterija, „Deklaracija *Dignitas infinita* dėl žmogaus orumo“, Lietuvos Vyskypų Konferencija, paskelbta 2024 m. kovo 25 d., <https://lvk.lcn.lt/naujienos/572>.

⁴⁷ Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, „Žmogiškosios meilės ugdymo...“, 24.

⁴⁸ Katalikiškos lytiškumo ugdymo gairės (Kaunas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2010), 5, https://teologija.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/06/katalikiskos_lytiskumo_ugdymo_gaires.pdf.

⁴⁹ Ibid., 14–15.

⁵⁰ Katalikiškojo ugdymo kongregacija, „Vyrą ir moterį...“, 46.

⁵¹ Ibid., 42.

⁵² Ibid., 56.

⁵³ David Isaacs, *Žmogiškųjų dorybių ugdymas ir įsivertinimas* (Kaunas: CREX, 2024), 34.

⁵⁴ „Gyvenimo įgūdžių bendroji programa“, priedas 48, 5.

⁵⁵ Katalikiškojo ugdymo kongregacija, „Vyrą ir moterį...“, 42.

psichologiniam ir santykių brandumui⁵⁶. Vis dėlto *GĮBP ugdoma priešinga linkme*: nepaisoma visuomenės remiamo krikščioniškąja antropologija grindžiamo lytiškumo ugdymo⁵⁷; programos įgyvendinimui rekomenduojamuose šaltiniuose⁵⁸ operuojama sąmonę dirginančia informacija – integruojama lyčiai neutrali kalba, siekiama jos normalizavimo motyvuojant įtrauktimi ir kitų šalių patirtimi, nuteikiama, kad lyčiai neutrali kalba yra neišvengiama („lyčiai neutrali kalba <...> pasirinkta sąmoningai“, „*kito mis kalbomis* <...> kalbančiose šalyse *plačiai taikoma strategija lytiškumo ugdymą dėstyti lyčiai neutralia kalba, kad būtų įtraukiami įvairios lytinės tapatybės žmonės bei išvengiama dvinaris skirstymo*. Dėl šių priežasčių <...> informacija gali skambėti kitaip, nei <...> įprasta, tačiau to išsigąsti nereikia – <...> leiskite sau išlįsti iš „dėžučių“ ir patirti pasaulį kitaip, nei <...> įpratę“⁵⁹). Programa plėtojama nepilnamečių mentaliteto transformacijos linkme: keliama abejonė nusistovėjusiomis vertybėmis ir normomis, įvedant gramatiškai ydingas formuluotes deformuojama gimtoji kalba. Nors toks kalbėjimo būdas pristatomas kaip progresyvus, destigmatizuojantis, įtraukus, iš tiesų jis dekonstruoja besiformuojantį nepilnamečio pasaulėvaizdį ir įneša tapatybės sumaištį riziką⁶⁰. Nepaisant to, GĮBP ir jai rekomenduojamuose šaltiniuose pasitelkiama *paradigminį pasaulėžiūros ir vertybių lūžį įtvirtinanti terminija: dvinaris skirstymas, lyčiai neutrali kalba, (įvairi) lytinė tapatybė, biologinės lyties „perskyrimas gimus“, seksualinė orientacija, lyties raiška, įvardžių kreipiantis į asmenį įvairovė*⁶¹. Formuojama *pozityvi lytinės įvairovės, nebinarinės mąstysenos, visuomenės be lyties konotacija*. Nepilnamečio (pa)sąmonėje dekonstruojama prigimtine (binarine) lyties samprata grindžiama pasaulėvoka, įnešamas protesto elementas kvestionuoti visuomenės pasaulėžiūrą, formuojant nuostatą, esą „dauguma <...> įsitikinimų yra taip stipriai mumyse ir visuomenėje įsišakniję, jog kartais net sunku suprasti, kad kažkas, kas ilgai atrodė „natūralu“, „normalu“ ir „teisinga“, iš tiesų taip nėra. <...> visuomenė keičiasi ir nereikėtų diegti jaunimui tų pačių socialinių normų bei įsitikinimų, neatsižvelgiant į nūdienos realijas, žmogaus teises ir šiuolaikinio jauno žmogaus poreikius“⁶². Tai rodo, kad nepilnamečių ugdymas pagal GĮBP yra grindžiamas *ne vertybiniu-doroviniu ugdymu ir valios pedagogika*, o orientuojamas į bręstančio, kintančias jausenas išgyvenančio, ilgalaikiams išsipareigojimams dar nepasiruošusio jaunuolio labilius polinkius ir poreikius: „paaukliškas polinkis maištauti ir bręstant stiprėjantys intelektualiniai gebėjimai“ išnaudojami

⁵⁶ Ibid., 42.

⁵⁷ Advilonienė, „Lytinio švietimo nuostatų...“.

⁵⁸ P.v., *Paauglystė ir lytiniai santykiai: vedlys atviriems pokalbiams* (Vilnius: VŠĮ „Įvairovės ir edukacijos namai“, 2021), https://ivairovesnamai.lt/wp-content/uploads/2024/08/07e0f2_24322d55367c4f79add7a28ef23f1b32.pdf; Nika Norvila, *Lytiškumo ugdymo praktinis gidas* (Vilnius: VŠĮ „Įvairovės ir edukacijos namai“, 2023), https://ivairovesnamai.lt/wp-content/uploads/2024/08/ee25f9_4bea181853a342fea68ac79ab9c1a756.pdf.

⁵⁹ Norvila, *Lytiškumo ugdymo praktinis...*, 7.

⁶⁰ Obelenienė, „Paslėptos terminologinės slinkties...“, 181.

⁶¹ Norvila, *Lytiškumo ugdymo praktinis...*, 7; *Lytiškumo ugdymo temos patogiai. Gairės pokalbiams lytiškumo temomis* (Vilnius, VŠĮ „Įvairovės ir edukacijos namai“), 30–32, žiūrėta 2025 m. gegužės 3 d., https://ivairovesnamai.lt/wp-content/uploads/2024/08/ee25f9_bd58e64e75f742a888d28e6991773fde.pdf.

⁶² Norvila, *Lytiškumo ugdymo praktinis...*, 4.

ne valios ir dorybių ugdymui, o paskatoms „ieškoti naujų etinių sprendimų“⁶³; užuot ugdžius atsakingą, egocentrinius siekius peržengiantį ir bendrojo gėrio siekiantį asmenį, kryptama link *emotyvizmu grindžiamos* brandos laikotarpį išgyvenančio jaunuolio *formacijos*.

3. *Pagarbos asmens privatumui*, taip pat jo *įsitikinimams, jausmams, drovumui principą* (K BK 1907) dera suvokti kaip pagarbą natūraliai apsauginei asmens reakcijai, todėl ugdant lytiškumą itin svarbu orientuotis į individualią raidą ir įgalinti nepilnametį holistiškai „priimti savo kūną, <...> branginti savo kūno moteriškumą ar vyriškumą“⁶⁴, matyti „kūno pokyčius santuokos, motinystės ir tėvystės perspektyvoje“⁶⁵, savo ir kito kitoniškume išvelgti „lytiškumo ir genitališkumo prasmę“⁶⁶. *GĮBP lytiškumo ugdymo turinio analizė atskleidė pagarbos asmens privatumui stoką: neugdomas jaunuolių drovumas ir dorybės*, nekalbama apie draugystę, kito asmens pažinimą, holistinį vyro ir moters skirtingumą ir papildomumą. Fokusuojamasi į *paauglių* lytinius santykius – *pokalbį apie kūnus, apsaugos priemones ir LPI, higieną, saugią aplinką, malonumą*⁶⁷, teigiama, kad temos apie intymių santykių kūrimą ir lytinius santykius „*sutinkamos su baime ir nerimu*“⁶⁸. Ugdytojai ruošiami pokalbiui *apie kūnus* ir pabrėžiama, kad kalbėtis apie tai „*nelengva <...>. Jauni žmonės dažnai jaučia gėdą*“⁶⁹, kurią raginama transformuoti į intymumo išviešinimą eliminuojant asmens privatumą ir drovumą. *Neformuojama* valia, skaistumas ir drovumas: *drovumas* tapatinamas su gėda, pristatomas kaip trukdis, reikalaujama įveikti „*gyvuojantį gėdos jausmą*“⁷⁰ formuojant nuostata, esą „*daugumai jaunuolių trūksta igūdžių, praktikos ir paramos, kad galėtų ramiai ir be gėdos iškomunikuoti savo mintis, jausmus apie lytinius santykius ir lytiškumą*“⁷¹. Skaistumas ir susivaldymas pristatomi kaip varžantys socialiniai konstruktai („*susilaikyti reiškia apriboti save nuo kažko darymo, tačiau susilaikymas ir „nekaltybė“ <...> yra tik socialinis konstruktas*“⁷²). Atmetami vertybiniai-doroviniai lytiškumo ugdymo aspektai, koncentruojamasi į žinias ir gebėjimus („*ugdysis igūdžius, gebėjimus, <...> vystyti talentus, įgyti žinių*“, GĮBP 3).

⁶³ Sprindžiūnas, „Dorinio ugdymo prielaidos“, 212.

⁶⁴ Katalikiškojo ugdymo kongregacija, „Vyrą ir moterį...“, 35.

⁶⁵ Katalikiškos lytiškumo ugdymo gairės, 15.

⁶⁶ Katalikiškojo ugdymo kongregacija, „Vyrą ir moterį...“, 35.

⁶⁷ *Paauglystė ir lytiniai santykiai*, 2–7.

⁶⁸ *Ibid.*, 2.

⁶⁹ *Ibid.*, 3.

⁷⁰ *Lytiškumo kuprinė. Praktinės gairės lytiškumo ugdymo įgyvendinimui mokykloje*, sud. Lina Januškevičiūtė ir Rūta Pučaitė (Vilnius: VšĮ Įvairovės ir edukacijos namai, 2020), 5, https://ivairovesnamai.lt/wp-content/uploads/2024/08/691f03_62c7ef584b4e4761b8ecd31fed9b3c3e.pdf.

⁷¹ Norvila, *Lytiškumo ugdymo praktinis...*, 65.

⁷² *Ibid.*, 32.

2. Rengimas šeimai atsižvelgiant į reikšmingus lytiškumo skirtumus

Vyro ir moters lytinis savitumas „reiškia skirtingumą, <...> neardantį prigimties ir orumo lygybės“⁷³, atskleidžia jų papildomumą kaip būtiną prokreacijos sąlygą, todėl pagarba kitos lyties asmeniui išugdoma tik jei „ugdymo procese lyčių skirtumų aiškinimas nežemins nė vieno iš asmenų“, o vyriškumas ir moteriškumas „bus atskleidžiamas ir įtvirtinamas <...> lyčių papildomumo ir lygiavertiškumo pagrindu“⁷⁴. Tuo remiantis, jaunuolių rengimas šeimai integruoja vyro ir moters 1) *lygiavertiškumo*, 2) *papildomumo*, 3) *meilės prasmingumo*⁷⁵ aspektus:

1. *Lygiavertiškumo* principas atskleidžia vyro ir moters unikalumą ir skirtingumą, jų prigimties ir orumo lygybę⁷⁶, nepamainomus jų vaidmenis prokreacijoje, tėvystėje ir motinystėje. *GĮBP ir jos įgyvendinimui* rekomenduojamuose šaltiniuose šie aspektai nutylimi, įnešamas paradigminis lūžis: vyro ir moters skirtingumo ir papildomumo tema keičiama į lytinės įvairovės klausimus; lytiniai santykiai atskiriami nuo vyro ir moters santykio išskirtinumo, vyro ir moters šeimos ir santuokos instituto, prokreacijos. Nepilnamečiai kreipiami link *saugių, malonių, lyčiai neutralių* lytinių santykių apeinant draugystės, meilės, kito asmens pažinimo, valios, susivaldymo temas. Su *GĮBP* turiniu siejamuose leidiniuose atskiriama meilė išreiškianti ir gyvybę perduodanti dimensijos, žmogus redukuojamas iki fizinio lygmens: „pačia kūniškiausia prasme brendimas – hormonų išsiskyrimas smegenyse ir pasklidimas po organizmą tam, kad šis imtų gaminti sėklą <...> arba kiaušinėlius <...>. Tačiau šie kūniškieji procesai konkrečiam žmogui reiškia kur kas daugiau negu tik tapimą vaisingu arba vaisinga. <...> ne visi kūnai yra vaisingi“⁷⁷. Jau *trylikamečiams* rekomenduojamame leidinyje *trinamas intuityvus prigimtinio lytiškumo prasmės suvokimas*: vaizduojamos belytės būtybės *formuoja semantinę ir mentalinę įvaizdį*, kad lytiniuose santykiuose svarbiausia saugumas ir malonumas⁷⁸, o ne vyro ir moters skirtingumas ir papildomumas, integruojantis ir prokreacijos potencialą.

2. *Vyro ir moters papildomumo* principas reiškia, kad būdami lygiaverčiai ir skirtingi jie savitu būdu pažįsta ir patiria save ir pasaulį, papildoma vienas kitą kurdami bendrąjį gerį (VS 50; KBK 1601). Priešingai, *GĮBP* įnešama skirtis tarp objektyvaus lyties fakto (biologinės lyties, *sex*) ir subjektyvaus savęs suvokimo (socialinės lyties, *gender*). Nepilnametis *įtraukiamas į kardinalią pasaulėžiūrinę lytiškumo sampratą ir paskirties transformaciją*: jau 5–6 klasėje įvesdinama į lyčiai neutralią mąstyseną ir veikseną – kalbama apie seksualinę orientaciją, biologinės ir socialinės lyties perskyrą (*GĮBP* 29.2.6).

⁷³ Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, „Žmogiškosios meilės ugdymo...“, 25.

⁷⁴ Katalikiškos lytiškumo ugdymo gairės, 12.

⁷⁵ Ibid., 12.

⁷⁶ Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, „Žmogiškosios meilės ugdymo...“, 25.

⁷⁷ *O kaip man? 39 atsakymai į 39 paauglių klausimus*, sud. Akvilė Giniota (Vilnius: VšĮ Įvairovės ir edukacijos namai, 2024), 6, https://ivairovesnamai.lt/wp-content/uploads/2024/08/ee25f9_444c812f18504e2195acea846d20ced9.pdf.

⁷⁸ *Paauglystė ir lytiniai santykiai*, 3.

5–10 klasėse lyčių lygybės (GĮBP 28.2.2), seksualinės orientacijos (GĮBP 29.2.6), lytinio tapatumo (GĮBP 30.2.5), intymumo įvairovės (GĮBP 32.2.5) klausimai integruojami į tiesiogiai su lytiškumo ugdymu nesusijusius tikslus. 7–9 klasėse fokusuojamasi į nebinarinį lytinio švietimo turinį – lytinį tapatumą (GĮBP 30.2.5), lyčiai neutralų abipusį sutikimą (GĮBP 30.4.5), kontracepciją (GĮBP 30.4.6), lytinę ir reprodukcinę sveikatą (GĮBP 31.4.6), (ne)planuotą nėštumą (GĮBP 31.4.7; 33.4.6, žr. 1 lent.). Jau 7-ai klasei rekomenduojamuose šaltiniuose *formuojama pozityvi nuostata tos pačios lyties asmenų lytinių santykių atžvilgiu: „tam, kad pirmasis kartas nebūtų skausmingas, ypač svarbu skirti pakankamai dėmesio ir laiko tam, kad abu(abi) partneriai (-ės) jaustųsi saugiai, atsipalaidavę (-usios) ir seksualiai susijaudinę (-usios)“*⁷⁹. Formuojama nuostata, kad lytiniuose santykiuose „yra tik viena taisyklė: esant romantiniame ar intymiaame santykiyje su kitu žmogumi, turime įsitikinti, kad tas žmogus tikrai tikrai to nori. Viskas“⁸⁰. Ryškėja, kad GĮBP ir jos įgyvendinimui rekomenduojamuose šaltiniuose plėtojamas *ne lytiškumo ugdymas, o visuminis seksualumo ugdymas*: nepilnamečiams perteikiama dauguma minėtų Tarptautinės planuotos tėvystės federacijos patvirtintų jo elementų – socialinė lytis (gender), lytinė ir reprodukcinė sveikata, malonumas, įvairovė, santykių tipų įvairovė⁸¹, dekonstruojama prigimtinei šeimos samprata, trinamas vyro ir moters skirtingumo ir papildomumo kaip esmiškos lytiškumo savybės savaiminis intuityvus suvokimas. *Formuojama lytiškumo kaip egocentriško, į malonias jausenas orientuoto lytinio instinkto, atsieto nuo vyro ir moters skirtingumo ir papildomumo, samprata; meilė ir lytiniai santykiai atskiriami nuo prokreacijos; lytiškumas redukuojamas iki lytinės sferos; neskatinama lytinių santykių atidėti brandesniai amžiui; nerenigiama šeimai; neformuojama pagarba gyvybei.*

Supainiojamas ir loginis lytiškumo ugdymo nuoseklumas: 7-ai klasei tinkamesnės temos apie draugystę, meilę, ilgalaikių santykių planavimą nukeltos į 10 klasės programą („aiškinasi, kas yra ilgalaikių santykių planavimas, reikšmė asmens visuminei gerovei; <...> ankstyvųjų lytinių santykių poveikį fizinei, psichinei ir socialinei sveikatai“, GĮBP 33.4.6), o 7-okams pristatoma tai, kas reikalauja 9–10 klasės brandos, *taip pat ir teisine prasme* (žr. toliau): „analizuoja abipusio sutikimo santykiuose principų laikymosi svarbą ir tai, kaip jie padeda išvengti netinkamo sprendimo pasekmių“ (GĮBP 30.4.5.), „susipažįsta su kontracepcijos sąvoka, <...> prieinamomis kontraceptinėmis priemonėmis, jų tikslingumu. Aiškinasi, kokias kontraceptines priemones galima pasirinkti savarankiškai, o kokias – tik su gydytojo priežiūra“ (GĮBP 30.4.6., žr. 1 lent.). Skatinamas jau 10-mečių mergaičių žingeidumas lytinių santykių, lyties tapatybės temomis, formuojamos teigiamos nuostatos dėl lytinių santykių paauglystėje⁸². Supriešinama šeima ir mokykla: panašiais klausimais raginama domėtis ne šei-

⁷⁹ Ibid., 7.

⁸⁰ O kaip man? 39 atsakymai..., 19.

⁸¹ International Planned Parenthood Federation, IPPF Framework for..., 7.

⁸² Jau 10-ties m. mergaitėms pristatomos temos „Netradicinė“ seksualinė orientacija; Apie masturbaciją kitaip; Tavo pirmasis kartas; Kontracepcija ir kt. Žr. Žana Bumbulienė, Lina Andrijauskienė, Raminta Baušytė et al.,

moje, bet informacijos ieškoti lytiniu švietimu ir *emotyviąja pedagogika* grindžiamuose šaltiniuose; formuojama nuostata, kad kontracepcijos vartojimas yra bręstančio, ribotą patirtį turinčio *nepilnamečio* asmeninio apsisprendimo klausimas, sprendtinas be tėvų sutikimo ir žinios, atsietai nuo vertybinės-pasauležiūrinės perspektyvos.

1 lentelė. Nepilnamečių seksualumo ugdymo aspektai GĮBP tikslų potemėse⁶³

5–6 klasė	7–8 klasė	9–10 klasė
„analizuoja elgesio ir bendravimo pavyzdžius, atitinkančius lyčių lygybės poreikius“ (GĮBP 28.2.2); „nagrinėja, kas yra priekabiavimas lytiniu pagrindu“ (GĮBP 28.4.4); „tyrinėja paauglystėje vykstančius fiziologinius pokyčius <...>, higieną“ (GĮBP 28.4.5); „mokosi argumentuoti, kada žmonių skirtumai vaizduojami netinkamai (pvz., seksualinė orientacija)“ (GĮBP 29.2.6); „nagrinėja, kas yra <...> seksualinis smurtas ir prievarta, kokią žalą <...> daro sveikatai, mokosi atpažinti lytinį priekabiavimą, prekybą žmonėmis“ (GĮBP 29.4.5); „tyrinėja paauglystėje vykstančius fiziologinius pokyčius <...>, kokie sprendimai gali padėti spręsti su brendimu susijusias <...> problemas. Aiškinasi <...>, kas yra lytinė sveikata, kaip <...> elgesys ir aplinkos veiksniai daro jai poveikį“ (GĮBP 29.4.6).	„analizuoja <...> lytinį tapatumą“ (GĮBP 30.2.5); „analizuoja abipusio sutikimo santykiuose principų laikymosi svarbą“ (GĮBP 30.4.5); „diskutuoja apie meilę ir lytinį potraukį <...>. Susipažįsta su kontracepcijos sąvoka, <...> prieinamomis <...> priemonėmis, jų tikslingumu. Aiškinasi, kokias <...> priemones galima pasirinkti savarankiškai, o kokias – tik su gydytojo priežiūra“ (GĮBP 30.4.6); „analizuoja, kas yra seksualiniai nusikaltimai, kaip atpažinti situacijas, kuriose atsiranda grėsmė būti įtrauktiems į prekybos žmonėmis tinklą, tapti pornografijos pramonės dalyviu“ (GĮBP 31.4.5); „analizuoja, kaip <...> stiprinti lytinę ir reprodukcinę sveikatą“ (GĮBP 31.4.6); „analizuoja, kas yra nėštumo planavimas, planuotas, neplanuotas nėštumas, <...> nėštumo aspektai <...>, nutrūkimo pasekmės“ (GĮBP 31.4.7).	„analizuoja <...> santykių intymumą; <...> koks intymumas <...> tinkamas skirtingiems santykiams“ (GĮBP 32.2.5); „mokosi <...> priimti sprendimus, kurie padeda išvengti rizikingo elgesio ir žalą darančių pasekmių <...>, pasiduoti spaudimui <...> daryti tai, kam nepriitari, pvz., lytiniai santykiai“ (GĮBP 32.3.2); „kaip siejasi lytinis potraukis su hormonų <...> svyravimais <...>, kokie yra lytinį potraukį stiprinantys veiksniai, jo <...> valdymas <...>, LPI simptomus, kaip išvengti <...>, kur kreiptis dėl <...> patikrinimo ir pagalbos“ (GĮBP 32.4.7); „ilgaikių santykių planavimas <...>; aiškinasi ankstyvųjų lytinių santykių poveikį <...>, kaip planuojamas nėštumas <...> pasekmių numatymas, <...>, į ką kreiptis <...> dėl lytinės ir reprodukcinės sveikatos“ (GĮBP 33.4.6).

3. *Meilės prasmingumo principas* apima pašaukimą mylėti ir dovanoti save *peržengiant kito asmens sudaiktinimą* (KBK 1601, VS 50): mylima *dėl kito*, siekiant gėrio jam, išsilaisvinant „iš polinkio į egoizmą“⁸⁴. Tai atskleidžia dovanojančios, gyvybę kuriančios meilės tarp vyro ir moters išskirtinumą ir susivaldymo, skaistumo dorybių

Trikampiai ir apskritimai. Mano moteriškumo pradžia (Vilnius: VU leidykla, 2023), 9; 266–286; 300–335.

⁸³ Sudaryta autorės pagal „Gyvenimo įgūdžių bendroji programa“, priedas 48.

⁸⁴ Popiežiškoji šeimos taryba, „Žmogaus lytiškumo tiesa...“, 9.

prasnę: jos kaip pagrindinė „brandinimo meilei sąlyga“⁸⁵ „moko susitvarkyti, <...> ugdo <...> laisvę“ (KBK 2339) ir valią, išvaduoja meilę „iš savanaudiškumo ir agre-syvumo“, nes „skaistumui silpnėjant <...> meilė proporcingai tampa vis savanaudiš-kesnė <...>, virsta troškimo tenkinimu siekiant malonumo“⁸⁶. Vis dėlto *GĮBP lytiškumo ugdymo turinyje* nė karto neminimas skaistumas ir drovumas. Programos įgyvendini-mui rekomenduojamuose leidiniuose vartojama nuasmeninanti, socialiniu konstruktyvizmu grindžiama ir *seksualumo ugdymui būdinga*⁸⁷ lyčiai neutrali kalba (*žmogus Nr. 1, žmogus Nr. 2, pokalbis apie kūnus, sutikimas, malonumas, saugi aplinka*), vaiz-duojamos stilizuotos belytės ar aliuzijas į tos pačios lyties asmenis keliančios figū-ros, eliminuojant vyro ir moters skirtingumo, papildomumo, prokreacijos principus aptariama pasirengimo lytiniam aktui schema⁸⁸. Formuojamas žmogiškąją prigimtį neigiantis mentalitetas, **biolibertarinė**⁸⁹ nuostata, atskirianti lytinius santykius nuo vaiko pradėjimo, moterį ir vyrą nuo motinystės ir tėvystės, lytinę tapatybę nuo biologinės lyties ir prigimties. Ugdytojai raginami atkreipti paauglių dėmesį „į poreikių, lūkesčių lytiniais santykiams išsakymą (pvz., kaip aš įsivaizduoju, kur, kada norėčiau, kad jie įvyktų)“⁹⁰, formuojamas išpūdis apie jų normalumą ir neišvengiamumą paauglystėje, neskatinama jų atidėti vyresniam amžiui, sieti su šeimos kūrimu. Į lytinio švietimo paradigmą vaikai įtraukiami jau pradinėse klasėse: nors lytiškumo ugdymas tiesiogiai ir neplėtojamas, jis integruojamas į kitas pasiekimų sritis – pirmaklasiai „analizuo-dami santykių įvairovę <...> tyrinėja, kas yra lyčių lygybė“ (GĮBP 24.1), antroje klasėje „diskutuoja apie lyčių lygybę, lyčių vaidmenis“ (GĮBP 25.2), „kas yra tinkamas ir netin-kamas prisilietimas“ (GĮBP 25.4).

3. Dorybių ugdymas atsižvelgiant į sinerginę vyro-moters sąveiką

GĮBP lytiškumo ugdymas plėtojamas jautriausiu asmens lytinės brandos laikotarpiu, kai mokomasi „ištrūkti iš <...> vaiko pasaulio ir priimti atsakomybę už save ir <...> santykius su kitais“, kai „seksualinė energija gali būti pažadinta dar prieš tai, kol <...> emocijos išmoka ją valdyti“⁹¹, todėl ugdant lytiškumą svarbu: 1) *formuoti vertybi-nius-dorovinius principus pirmiau nei perteikti žinias*, 2) *įtvirtinti vyro ir moters skirtin-gumo, papildomumo, prokreacijos sinergijos principus*.

⁸⁵ Katalikiškos lytiškumo ugdymo gairės, 14.

⁸⁶ Popiežiškoji šeimos taryba, „Žmogaus lytiškumo tiesa...“, 16.

⁸⁷ International Planned Parenthood Federation, *IPPF Framework for...*, 7.

⁸⁸ *Paauglystė ir lytiniai santykiai*, 3.

⁸⁹ Terminas „biolibertarinis“ (angl. *biolibertarianism*, iš *libertarianism*) nusako laikyseną, kuri suabsoliutina asmens laisvę valdyti savo kūną, laisvai priimti su juo susijusius sprendimus. Žr. Bas Van der Vossen, „Libertarianism“, *Oxford Research Encyclopedia of Politics* (2017), doi:10.1093/acrefore/9780190228637.013.86.

⁹⁰ *Ibid.*, 4.

⁹¹ Thomas Keating, *Kvietimas mylėti. Krikščioniškosios kontempliacijos kelias* (Vilnius, Katalikų pasaulio leidiniai, 2024), 60.

1. *Vertybinių-dorovinių principų formavimas prieš perteikiant žinias apie lytiškumą* ugdant sąžinę ir dorybes (VS 48) reiškia, kad, jei „kitų auklėjimo matmenų sąskaita per daug dėmesio skiriama vien informacijai“⁹², eliminuojamas „vertybių perėmimas ir <...> asmeninės atsakomybės <...> suvokimas“⁹³, jaunuolius siejantiems draugystės ryšiams kyla grėsmė „virsti genitalinio pobūdžio apraiškomis, <...> prarandama autentiška brandžios draugystės reikšmė“⁹⁴. Todėl *vertybine-dorovine prieiga grindžiamas lytiškumo ugdymas* pirmiausia kreipia „jaunuolius į brandą ir savitvardą“⁹⁵: 8–12 m. amžiaus vaikams svarbu ugdyti „valią, stiprinant <...> charakterį“ ir dorybes, „susijusias su tvirtumu ir teisingumu“⁹⁶, nuo 13–15 m. jaunuoliams, aiškiau suvokiantiems savo intymumą, ugdyti dorybes, „susijusias <...> su susivaldymu“⁹⁷. Tačiau GĮBP pasirinkta priešinga strategija: eliminuojamas dorybių (tvirtumo, susivaldymo, drovumo, skaistumo) ugdymas, vertybinio-dorovinio vakuumo sąlygomis nepilnametis įvesdinamas į *antropologinę dezorientaciją*, neigiant biologinę žmogaus prigimtį, vyro ir moters skirtumus matant kaip sociokultūrinius⁹⁸, įvedant biologinės (*sex*) ir socialinės (*gender*) lyties skirtį, seksualinių orientacijų įvairovę. Programos turinio analizė atskleidė, kad lytiškumo ugdymo tikslų potemėse *nė karto* neminimos *dorybės, dora, dorovė, valia*. *Vertybės* paminėtos vos 16 kartų (žr. 2 lent.) ir jos nesietos su lytiškumu. Dažniausiai apie vertybes užsiminta „Savęs pažinimo ir asmeninių tobulėjimo tikslų“ (8 kartus), rečiau „Atsakingų sprendimų ir elgesio“ (4), „Santykių ir bendradarbiavimo“ (3) pasiekimų srityse, apibūdinant pilietiškumo („aktyvus ir nuoseklus mokinių skatinimas ugdytis gyvenimo įgūdžius, vertybines nuostatas“, GĮBP 14), skaitmeninę („žinias, vertybes ir nuostatas <...> pritaikyti įvairiuose kontekstuose“, GĮBP 17) kompetencijas, *tik kartą* aptariant „Asmens, bendruomenės gerovės kūrimo, sveikatos stiprinimo ir saugojimo srities“ pasiekimus: „analizuos sveikos gyvensenos nuostatas, sveikatos ir gyvybės saugojimą kaip vertybinę nuostatą“ (GĮBP 22). Fokusuojamasi į įgūdžius ir *emotyviją kalbėseną*, pabrėžiant į sėkmę, kintančias jausenas orientuotus aspektus: *savybes* (GĮBP 31.1.4; 32.1.4), *įgūdžius* (GĮBP 28.1.2; 33.2.3), *sėkmę* (GĮBP 30.1.4). *Ne lytiškumo ugdymo kontekste* kelis kartus paminėta *tvirtabūdiškumas* (GĮBP 28.2.9; 30.3.2; 30.4.9; 31.3.2), *(abipusė) pagarba* (GĮBP 28.2.2; 29.2.8; 29.3.1; 31.2.2), *savitvarda* (GĮBP 33.2.7), *atsakomybė* (GĮBP 33.3.2). *Transformuojamas ir sąvokų turinys*, pvz., deviantinė, net nusikalstama elgsena pristatoma tik kaip neetiška („mokosi atpažinti neetišką elgesį, diskutuoja apie neetiško elgesio rimtumą (pvz., sukčiavimas, melas, vogimas, plagiatas)“, GĮBP 29.3.1).

⁹² Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, „Žmogiškosios meilės ugdymo...“, 37.

⁹³ Ibid., 37.

⁹⁴ Ibid., 93.

⁹⁵ Ibid., 97.

⁹⁶ David Isaacs, *Žmogiškųjų dorybių ugdymas...*, 33.

⁹⁷ Ibid., 33.

⁹⁸ Norvila, *Lytiškumo ugdymo praktinis...*, 2; Katalikiškojo ugdymo kongregacija. „Vyrų ir moterų...“, 9; Obelenienė, „Paslėptos terminologinės slinkties...“, 175.

2 lentelė. Kontekstas kalbant apie vertybes GĮBP tikslų potemėse pagal klases⁹⁹

3–4 klasė	5–6 klasė	7–8 klasė	9 klasė
„aiškinasi, kaip asmeninės savybės ir įsitikinimai siejasi su vertybėmis“ (GĮBP 26.1.3); „analizuoja <...>, kaip taisyklės atspindi vertybes“ (GĮBP 26.3.2); „analizuoja ir argumentuoja, kokios vertybės padeda sustarti“ (GĮBP 27.2.3); „tyrinėja savo įgūdžius, vertybes ir nuostatas“ (GĮBP 27.4.8).	„analizuoja, kaip vertybės siejasi su emocijomis ir atsakingu elgesiu“ (GĮBP 28.1.1); „analizuoja, kaip vertybės padeda priimti sprendimus“ (GĮBP 28.3.2); „analizuoja bendrą žmogiškąsias vertybes, <...> kaip vertybės padeda tobulėti ir kaip išorinis poveikis daro įtaką <...> vertybių ugdymui“ (GĮBP 29.1.3).	„atpažinti ir įvardinti, kaip žmonės atskleidžia savo vertybes“ (GĮBP 30.2.4); „diskutuoja <...>, kaip visuotinos elgesio normos, žmogiškos vertybės padeda apsispręsti dėl elgesio“ (GĮBP 30.3.1); „diskutuoja, kaip įgūdžiai, stiprybės ir vertybės, <...> prisideda prie <...> sėkmės“ (GĮBP 31.1.5); „mokosi priimti sprendimą esant neigiamam bendraamžių spaudimui <...> tvirtai ginti savo nuostatas ir vertybes“ (GĮBP 31.3.2).	„mokosi numatyti ir paaiškinti, kaip ir kodėl asmeninės vertybės padeda įvertinti emocijų perteikimo formų pasekmes <...>, kaip asmeninės vertybės padeda tobulėti“ (GĮBP 32.1.4); „diskutuoja, kaip bendros vertybės <...> gali suartinti nepažįstamus žmones“ (GĮBP 32.2.4).

2. Vyro ir moters skirtingumo, papildomumo ir prokreacijos sąveikos (VS 48; 51) principo kontekste GĮBP turinio analizė atskleidė, kad jau 7-oje klasėje siekiu „analizuoja **abipusio sutikimo santykiuose principų laikymosi svarbą ir kaip jie padeda išvengti netinkamo sprendimo pasekmių**“ (GĮBP 30.4.5) įnešama **paradigminė takoskyra** tarp GĮBP diegiamų lytiškumo ugdymo nuostatų ir vertybinio-dorovinio ugdymo principų:

a) *siekiama lyčiai neutralių lytinių santykių normalizavimo* eliminuojant priimtino vyro ir moters skirtingumo, papildomumo, prokreacijos aspektus: kalbama bendrine, nuasmeninta, lyčiai neutralia kalba; nepilnametis orientuojamas į *beasmenį lyčiai neutralų santykį ir abipusį sutikimą jam*. Nors minėto siekio formuluotėje neminimas abipusis sutikimas *lytiniam*s santykiams, GĮBP turiniui rekomenduojamuose šaltiniuose jis tiesiogiai siejamas su fiziniu intymumu ir lytiniais santykiais: „sutikimas (angl. *consent*) – tai saugių, lygiaverčių ir abiem pusėms malonių santykių pagrindas, kuris būtinas tiek prieš lytinius santykius, tiek prieš bučiuojantis, tiek prieš liečiant ar glamonėjant kitą žmogų“¹⁰⁰. Jau 7-okai skatinami internalizuoti *sutikimo kultūrą*, siejamą *ir su lyčiai neutraliais* lytiniais santykiais, tam pasirenkami nieko bendra su

⁹⁹ Sudaryta autorės pagal „Gyvenimo įgūdžių bendroji programa“, priedas 48.

¹⁰⁰ *Paauglystė ir lytiniai santykiai: vedlys...*, 6. Leidinyje nurodomas amžius rodo tendenciją lytiniu švietimu grindžiamo lytiškumo ugdymo turinį orientuoti į vis jaunesnę auditoriją: „rengiant šias rekomendacijas, neįvardijame konkretaus paauglių amžiaus, nes paauglystė ir susidomėjimas intymiu gyvenimu yra labai individualus procesas. <...> atsižvelgiant į neplanuotą ankstyvųjų nėštumų, lytiškai plintančių ligų, seksualinio priekabiavimo statistiką, vis ankstėjantį jaunuolių amžių, kai jie pirmą kartą susiduria su pornografija, suprantame, kad šiomis temomis jau gali būti svarbu kalbėti ir su trylikamečiais“. Ibid., 2.

intymia gyvenimo sritimi neturintys pavyzdžiai („jei valgykloje sėdi tavo draugė ir tu nori prisėsti šalia, abipusio sutikimo pavyzdys būtų klausimas, „ar galima prisėsti šalia?“ bei atsakymas, kad „tikrai taip“¹⁰¹) arba tiesioginės sąsajos su lytiniu intymumu: „sutikimas – leidimas kažkam įvykti arba susitarimas kažką daryti (intymaus, draugiško, romantinio)“¹⁰².

b) jaunesniems nei 16 m. asmenims seksualinio pobūdžio kontekste pristatoma sutikimo kultūra veda į teisinį nihilizmą – ignoruojamas LR baudžiamojo kodekso 151 str.¹⁰³, pagal kurį asmenys iki 16 m. neturi teisės duoti sutikimo lytiniais santykiais. Tačiau GĮBP turinyje ir rekomenduojamuose leidiniuose informacija apie abipusį sutikimą lytiniais santykiais pristatoma jaunesniems nei 16 m. asmenims, nepateikiama nuorodų apie sutikimą duodančių asmenų amžių ir teisinę atsakomybę: jis apibūdinamas kaip „principas, grindžiamas abipusiu sutikimu ir pagrįstas pagarba bei lygybe tarp asmenų“, pabrėžiant, kad „bet kokios intymios ar bet kokios kitos patirtys tarp žmonių turėtų vykti ne tik gavus aiškų, informuotą ir savanorišką sutikimą iš abiejų pusių. <...> abipusis sutikimas <...> tampa ypač svarbus, kai kalbama apie prisilietimus/fizinį kontaktą. <...> yra aiškus ir entuziastingas „taip“¹⁰⁴. Amžiumi neapibrėžta abipusio sutikimo (lytiniais) santykiams samprata kelia jo legitimumo klausimą, ypač jį aptariant su 7-okais, o 5–6 klasėse numatant prie aukštesnio lygmens pasiekimų¹⁰⁵. Be to, kalbėjimas lyčiai neutraliu daugiskaitiniu būdu įneša dviprasmybę dėl netiesioginės poligaminės mąstysenos apraiškų: „sutikimo kultūra skatina atvirą ir sąžiningą komunikaciją apie norus, ribas ir lūkesčius, siekiant užtikrinti, kad **draugai/-ės, partneriai/-ės, mylimieji/-osios** jaustųsi **saugūs/-ios ir gerbiami/-os**“¹⁰⁶. Tai rodo, kad į GĮBP diegiamas dar vienas Tarptautinės planuotos tėvystės federacijos patvirtintas visuminio seksualumo ugdymo elementas – su lytiniu malonumu siejamų santykių tipų įvairovė¹⁰⁷: nekalbama apie lytinius santykius tarp dviejų asmenų; eliminuojamas meilės aspektas ir paliekami tik saugumo, malonumo, pagarbos aspektai. Tai į ugdymo procesą įneša kertinį paradigminį virsmą ne tik pasaulėžiūrine ir vertybine-dorovine, bet ir teisine prasme.

c) Abipusio sutikimo lytiniais santykiais reikalavimas kelia klausimą, kiek dėl skirtingos jaunuolių brandos jis yra ir gali būti iš tiesų laisvas, identišškai suprantamas

¹⁰¹ Lytiškumo ugdymo temos patogiai, 6.

¹⁰² Metodinės gairės lytiškumo ugdymo įgyvendinimui 5–8 klasėms, sud. Lina Januškevičiūtė ir Vilma Gabrieliūtė (Vilnius: VšĮ Įvairovės ir edukacijos namai), 61, žiūrėta 2025 m. gegužės 3 d., https://ivairovesnamai.lt/wp-content/uploads/2024/08/8e1bf1_4538c11ea758473c88f6b852ad740dd7.pdf.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Žin. 2000, Nr. 89-2741. 2000 09 26. Suvestinė redakcija 2025 02 01, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555>, 151 str.

¹⁰⁴ Lytiškumo ugdymo temos patogiai, 6.

¹⁰⁵ GĮBP 30.4.5 tikslas minimas ir 5–6 klasių aukštesniojo vertinimo lygmenyje D1.4. Žr. „Gyvenimo įgūdžių bendroji programa“, priedas 48, 38.

¹⁰⁶ Lytiškumo ugdymo temas patogiai, 6.

¹⁰⁷ International Planned Parenthood Federation, IPPF Framework for..., 7.

vaikinių ir merginų¹⁰⁸, subtiliai nepaveiktas psichoemocinių veiksnių – prašymo, įkalbinėjimo, emocinio spaudimo, nepilno ar skirtingo suvokimo apie sutikimo kontekstą, galimus padarinius. Tai ne tik vyro ir moters skirtingumo, bet ir vertybinių-dorovinių nuostatų virsmo klausimas: GĮBP nesiekama ugdyti skaistumo kaip pagarbos sau, savo ir kito asmens kūnui. Priešingai, plėtojamas ugdymas „niveliuoja lytiškumo skirtumus, <...> orientuoja naudotis kito kūnu kaip daiktu“, „saugiam“ vartojimui pasitelkiant „priemonės išvengti ankstyvam nėštumui, kaip <...> nepageidautinai pasekmei“¹⁰⁹. Toks asmens sudaiktinimas „pirmiausia veikia mergaites, reiškiasi dažnėjančia <...> depresija, nepasitenkinimu gyvenimu, smurtu ir suicidiniais polinkiais“¹¹⁰.

4. Pagarbos gyvybei ir jos perdavimui sąveika su vaisingumu

Kertinis lytiškumo aspektas yra iš vyro ir moters skirtingumo ir papildomumo kylan- tis vaisingumas kaip pamatinis gėris, kviečiantis tėvystei ir motinystei, tad lytiškumo ugdyme būtina įtvirtinti principus dėl 1) *nelygstamos žmogaus gyvybės vertės*, 2) *vyro ir moters skirtingumo ir papildomumo kaip prokreacijos sąlygos* ir skaistumo kaip ugdan- čio savitvardą ir laisvę, mokačio gerbti ir puoselėti „kūniškąją meilę“ (FC 37), išva- duojant ją „iš savanaudiškumo ir agresyvumo“¹¹¹.

1. *Nelygstamos žmogaus gyvybės vertės principas* („žmogaus gyvybė yra šventa“ (KBK 2258), saugotina dėl prigimtinio asmens orumo (VS 13; VS 50)) nusako „tik žmogui būdingą gyvybės perdavimą“¹¹², sąmoningai išreiškiant savo lytiškumą, laisvai ir atsakingai mylint kitą „kaip tikslą, bet ne <...> priemonę“ (VS 48), dėl jo paties, rūpi- nantis „gyvybės perdavimu ir išsaugojimu“ (VS 51). *Lytinio švietimo (kitaip – seksua- lumo ugdymo) principais grindžiama GĮBP* formuoja ne pagarbą „asmens neliečiamai teisei į gyvybę“, o „skatina ir <...> primeta <...> gimstamumo kontrolės“ (EV 16¹¹³) ir mokymo programas, neigiančias pamatinę tiesą apie žmogaus gyvybę, jos šventumą ir neliečiamumą, gynimą nuo pradėjimo momento iki natūralios mirties (EV 34). Atsiskleidė ryškus prokreacijos temos vakuumas: fokusuojamasi į fiziologinius poky- čius paauglystėje (GĮBP 28.4.5; 29.4.6), lytinę sveikatą (GĮBP 29.4.6; 31.4.6; 33.4.6), kontracepciją (GĮBP 30.4.6), nėštumo planavimą (GĮBP 31.4.7; 33.4.6), formuojant *ne* pagarbos gyvybei ir vaisingumo kaip gėrio nuostatas, bet gyvybės *nep*erdavimo mentalitetą – diegiamas pozityvus požiūris į gyvybės nekuriančius lyčiai neutralius

¹⁰⁸ „Moterys skirtingai nei vyrai suvokia ir išreiškia sutikimą. <...> moterys nurodė gerokai žemesnį seksualinio sutikimo jausmų lygį nei vyrai. Beveik trečdalis <...> moterų patyrė bent vieną iš dvidešimties <...> seksualinio elgesio būdų prieš savo valią“. Obelenienė, „Paslėptos terminologinės slinkties...“, 180.

¹⁰⁹ Laumenskaitė, „Lytiškumas – visą asmenį...“, 10.

¹¹⁰ Ibid., 10.

¹¹¹ Katalikiškos lytiškumo ugdymo gairės, 5.

¹¹² Ibid., 10.

¹¹³ Jonas Paulius II, „Enciklika *Evangelium vitae* apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą“, 1995 03 25, *EIS.katalikai.lt*, paskelbta 2015 m. birželio 29 d., https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/enciklikos/evangelium-vitae.

lytinius santykius (GĮBP 30.4.5; 7 klasė), skatinama kontracepcija, netgi vartojama be tėvų, medikų žinios (GĮBP 30.4.6; 33.4.6; 7, 10 klasė, žr. 1 lent.).

2. Vyro ir moters skirtingumo ir papildomumo kaip būtinos prokreacijos sąlygos principas reiškia, kad santuokinė meilė „skirta būti vaisinga ir tarnauti bendram tikslui palaikyti kūrinį“ (KBK 1604), „mylėti ir gerbti asmenį kaip tikslą“ (VS 48). Prokreacijai būdingas lytinio potraukio tikslas „natūraliai nukreiptas į žmogų“¹¹⁴, nesusitelkiant ties „seksualiniu malonumu“¹¹⁵ ar kito asmens vartojimu: prokreacija kaip „sąmoningas, žmogaus orumui ir nelygstamai jo vertei pritinkantis gyvybės perdavimas“¹¹⁶ apima ir pagarbą jai. Analizuojant GĮBP matyti, kad joje atskiriamos meilės išreiškimo ir gyvybės perdavimo dimensijos, eliminuojama tėvystės ir motinystės, vaikų kaip šeimos ir visuomenės gėrio tema, neugdomos pozityvios nuostatos dėl ilgalaikių santykių ir šeimos kūrimo. Remiantis minėtais seksualumo ugdymo principais¹¹⁷, jaunuoliai orientuojami būti belyčiais, bešeimiais, bevaikiais, orientuotais į malonias ir saugias jausmines ir lytines patirtis.

Aptarti GĮBP lytiškumo ugdymo turinio aspektai atskleidė, kad į Lietuvos mokyklas įvedama lytiškumo ugdymo paradigmos esmėkaita – kardinalus mentaliteto lūžis orientuojant nepilnamečius į egocentrinį emotyvizmą, krikščioniškosios antropologijos principais ir valios pedagogika grindžiamą vertybinį-dorovinį lytiškumo ugdymą transformuojant į lytinį švietimą ir seksualumo ugdymą (žr. 3 lent.).

3 lentelė. Vertybinio-dorovinio lytiškumo ugdymo dimensijos, elementai ir jų įgyvendinimas GĮBP

Dimensijos	Principai / elementai	Įgyvendinimas GĮBP
Atsakinga laikysena ir lygiavertis vyro ir moters orumas	Ugdymo individualizavimas	Ugdymas unifikuotas.
	Pagarba asmens / šeimos pasaulėžiūrai, vertybėms	Ugdymas privalomas, nėra galimybės jo atsisakyti ar rinktis alternatyvią programą. Ignoruojami asmens įsitikinimai, branda; dekonstruojama prigimtinė šeima, jai neruošiamas; eliminuojami šeimos ir santuokos institutai; įvedamas neutralumas lyčiai.
	Pagarba asmens privatumui	Privatumas eliminuojamas dėl ugdymo unifikavimo.
	Skaistumo, drovumo puoselėjimas	Skaistumas ir drovumas eliminuojami arba pristatomi kaip turintys neigiamą konotaciją.

¹¹⁴ Karolis Voityla, *Meilė ir atsakomybė* (Vilnius: Alka, 1994), 314.

¹¹⁵ Ibid., 308.

¹¹⁶ Katalikiškos lytiškumo ugdymo gairės, 5.

¹¹⁷ International Planned Parenthood Federation, *IPPF Framework for...*, 7.

Dimensijos	Principai / elementai	Igyvendinimas GĮBP
Rengimas šeimai ir reikšmingi lytiškumo skirtumai	Vyro ir moters lygiavertiškumas	Niveliuojami skirtumai, normalizuojami lyčiai neutralūs lytiniai santykiai; akcentuojamas malonumas; naudojama nebinarinė lyties samprata.
	Vyro ir moters papildomumas	Teigiama, kad skirtumus lemia kultūra; neigiama prigimtis; vartojama lyčiai neutrali kalba, normalizuojami lyčiai neutralūs lytiniai santykiai.
	Meilės prasmingumas	Eliminuojama gyvybės tema; atskiriama meilės išreiškimo ir prokreacijos dimensija; skatinama reprodukcinė mąstysena.
Dorybių ugdymas ir sinerginė vyro ir moters sąveika	Vertybiniai-doroviniai pamatai pirmiau žinių perteikimo	Plėtojamas lytinio švietimo turinys; vertybiniai-doroviniai aspektai nutylimi arba vertinami neigiamai.
	Vyro ir moters skirtingumo, papildomumo ir prokreacijos sinergija; savęs dovanojimas	Niveliuojamas vyro ir moters skirtingumas; akcentuojamas abipusis sutikimas lytiniais santykiams; pabrėžiamas lytinių santykių saugumas, malonumas ir neutralumas lyčiai. Eliminuoja prokreacija (skatinama reprodukcinė mąstysena); kitas asmuo matomas kaip priemonė.
	Dorybių ugdymas	Dorybės nutylimos arba vertinamos neigiamai.
Pagarba gyvybei ir vaisingumas	Nelygstama gyvybės vertė ir pagarba jai	Gyvybės perdavimo tema beveik neliečiama; pateikiamos neigiamos nuostatos nėštumo atžvilgiu (neplanuotas nėštumas, gyvybei uždari lytiniai santykiai – neutralumas lyčiai, kontracepcija).
	Vyro ir moters skirtingumas, papildomumas kaip prokreacijos sąlyga	Eliminuojami skirtumai, papildomumas, prokreacija. Plėtojamas ne lytiškumas, o tik lytinė sfera. Orientuojama į egocentrinį malonumą ir lytinių santykių saugumą; normalizuojami lyčiai neutralūs lytiniai santykiai; žmogus matomas kaip priemonė, o ne tikslas.

Vertybinės-dorovinės lytiškumo ugdymo nuostatos GĮBP ir DU: integravimas ar paradigminis lūžis?

Minėtą lytiškumo ugdymo paradigminį lūžį atskleidžia ir dorinio ugdymo (DU – tikybos ir etikos) bei GĮBP programų turinio sugretinimas. DU dėka nepilnamečių „moralinis brendimas nepaliekamas atsitiktinumui“, sudaromos „sąlygos vertingiausių <...> vertybių internalizacijai“¹¹⁸, siekiama „ugdyti atsakingą, sąmoningą mokinių nuostatą savęs, kito asmens <...>, visuomenės, gamtos ir pasaulio atžvilgiu. <...> kelti etinius, filosofinius klausimus, padedančius geriau pažinti savo emocijas, jausmus, mintis, atveriančius dialogo su Kitu galimybę bei norą suprasti buvimo <...> bendruomenėse

¹¹⁸ Sprindžiūnas, „Dorinio ugdymo prielaidos“, 209.

<...> prasmę¹¹⁹ (*etika*); dėl į asmenį nukreipto ugdymo „mokiniai, bendraudami ir bendradarbiaudami, pažindami savo asmens galias ir supantį pasaulį, formuojasi pasaulėžiūrą, gebėjimą veikti ir sąveikauti su kitais <...> remdamiesi krikščioniškais principais. <...> skatinami kelti <...> etinius, egzistencinius, socialinius, kultūrinius klausimus ir ieškoti atsakymų“¹²⁰ (katalikų tikyba). GĮBP plėtojama priešinga kryptimi: apeinant vertybinius-dorovinius aspektus koncentruojamasi į žinias ir gebėjimus, siekiant „sudaryti sąlygas ir galimybes ugdytis įgūdžius, gebėjimus, asmenines savybes, vystyti talentus, įgyti žinių, kurie <...> taps įrankiais, padedančiais savarankiškai nuspręsti dėl savo ateities, priimti su karjera ir asmeniniu gyvenimu susijusius sprendimus, kelti tikslus ir jų siekti“ (GĮBP 3).

DU ir GĮBP lytiškumo ugdymo turinio analizė atskleidė jų teminę ir pasaulėžiūrinę takoskyrą nuo pradinių klasių ugdant kardinaliai priešingomis kryptimis: į švietimo sistemą įnešamas vertybinis-pasaulėžiūrinis disonansas, legitimuojamas lytiškumo ugdymo paradigmomis lūžis pereinant nuo krikščioniškos antropologijos grindžiamo prigimtinio lytiškumo ugdymo, pagrįsto binarine lyčių sistema, prie fragmentuoto, įvairove grindžiamo lytinio švietimo ir seksualumo ugdymo¹²¹. Labilų moralinės genezės laikotarpį išgyvenančiam nepilnamečiui formuojama dualistinė mąstysena ir elgsena, jis išgyvena „skilimą pačiame žmoguje“ (VS 48), jaučia prieštarinę kontekstinę naratyvą. DU plėtoja prigimtinio lytiškumo ugdymo paradigmą (ugdoma valia, ištvermė, dorybės; formuojama binarine lyčių sistema grįsta prigimtinių šeimos samprata, pozityvus požiūris į gyvybę, tėvystę ir motinystę; skatinama vėlinti lytinius santykius, žr. 4 lent.), o GĮBP kreipia doriniame ugdyme formuojamų nuostatų dekonstravimo linkme: eliminuojama šeimos kūrimo ir prokreacijos tema; akcentuojamas egocentrinio malonumo lytiniuose santykiuose siekis rūpinantis saugumu ir abipusiu sutikimu; formuojamas palankus požiūris į lyčiai neutralius lytinius santykius *jau paauglystėje*, skatinamas ankstyvas kontracepcijos vartojimas, net be tėvų ir medikų žinios, diegiama įvairove grindžiama nebinarinė lyties samprata, lyčiai neutrali kalba. Minėtų Tarptautinės planuotos tėvystės federacijos patvirtintų visuminio seksualumo ugdymo elementų¹²² integravimas ypač ryškus jautriausiame nepilnamečių brandos etape – 7–9 klasėse (žr. 1 ir 4 lent.). GĮBP vyro ir moters santykio išskirtinumas redukuojamas iki lyčiai neutralaus lytinio malonumo, prokreacija – iki gyvybei uždaro egocentrinio malonumo. *Eliminuojamas vertybinis-dorovinis ugdymas*: nepilnametis orientuojamas į lengvai ir greitai pasiekiamą malonumą, o ne pastangų reikalaujantį *valios ir dorybių ugdymą*. Jis įtraukiamas į *pasaulėžiūrinę dekonstrukciją ir fragmentaciją, o ne nuoseklų, laipsnišką vertybinį-dorovinį ugdymą*. Įnešamas antropologinis dualizmas: „žmogaus kūnas <...> atskiriamas nuo <...> valios“¹²³, lytinės

¹¹⁹ „Dorinis ugdymas. Etika“, *Emokykla.lt*, žiūrėta 2025 m. gegužės 3 d., <https://emokykla.lt/bendrosios-programos/visos-bendrosios-programos/21?groups=5343>.

¹²⁰ „Dorinis ugdymas. Katalikų tikyba“, *Emokykla.lt*, žiūrėta 2025 m. gegužės 3 d., <https://emokykla.lt/bendrosios-programos/visos-bendrosios-programos/19?groups=5343&ach-1=4&ach-2=4&ach-5=3>.

¹²¹ Obelenienė, „Paslėptos terminologinės slinkties...“, 177–182.

¹²² International Planned Parenthood Federation, *IPPF Framework for...*, 7.

¹²³ Katalikiškojo ugdymo kongregacija, „Vyrą ir moterį...“, 20.

tapatybės ir emocinio intymumo samprata atsiejama „nuo biologinio skirtumo tarp vyro ir moters“¹²⁴. Ypač ryški paradigminė DU ir GĮBP takoskyra 7–10 klasėse (žr. 4 lent.):

7-je klasėje DU metu ugdoma pagarba gyvybei, artimo meilės nuostatos (*tikyba*), kalbama apie į meilę vedančią draugystę, šeimos ryšius, valią ir ištvermę (*etika*), o GĮBP skatinama kontracepcija, nutylima susilaikymo, lytinių santykių atidėjimo vyresniam amžiui tema, įvedamas abipusio sutikimo lytiniam santykiams principas.

8-oje klasėje DU pamokose gvildenami gyvybės šventumo ir neliečiamumo, žmogaus prigimties vienovės, asmens orumo ir bendrojo gėrio (*tikyba*), valios, ištvermės, pagarbos kitiems, santykių šeimoje (*etika*) klausimai; GĮBP skatinama gvildinti (ne)plauoto nėštumo, seksualinių nusikaltimų, pornografijos temas.

9-oje klasėje DU pamokose kalbama apie atsakomybę, orumą, savigarbą; lytiškumo prigimtį ir tikslą, išimylėjimą ir meilę, santuokos prigimtį, jos vienumą ir neišardomumą, formuojama nuostata lytinius santykius atidėti vyresniam amžiui ar šeimos kūrimui (*tikyba*), gvildenami atsakomybės, ištvermės, privatumo, motinos ir tėvo meilės, gyvybės vertės, šeimos reikšmės klausimai (*etika*); GĮBP orientuojamasi į lytinio potraukio stiprinimą ir valdymą, LPI.

10-je klasėje ryški gyvybės ir mirties kultūros poliarizacija: DU metu analizuojami bioetikos klausimai; gyvybės ir mirties kultūros, veiksmo moralumo kriterijų (*tikyba*), pamatinių vertybių, meilės sau ir kitam, veiksmų moralumo, asmeninės ir socialinės atsakomybės, šeimos (*etika*) temos. Jos disonuoja su GĮBP orientacija į mirties kultūros apraiškas, kai skatinamas kontracepcijos vartojimas, negatyviai aptariamasi nėštumas (žr. 4 lent.).

GĮBP turinio analizė atskleidė, kad *vertybės ir dorybės* joje ne formuojamos, o deformuojamos, nes koncentruojamasi į nepilnamečio brandos, moralinės raidos neatitinkantį žinių ir informacijos perteikimą (žr. 3–4 lent.): žinios suteikiamos anksčiau nei suformuojamos vertybės; rūpinamasi ne nepilnamečių branda ir vertybiniu-doroviniu lytiškumo ugdymu, o išimtinai seksualumo sritimi ir labilių emocijų tenkinimu, atsiribojama nuo tvirtoms etinėms sistemoms būdingų moralinių vertybių – pareigos, pagarbos, ištikimybės, nuolankumo, orumo¹²⁵ ugdymo. Kuriamas išpūdis, kad gyvenimo įgūdžiams reikalingos tik nuo pamatinių pasaulėžiūrinių, vertybinių-dorovinių žmogiškosios tikrovės sandų atsietos žinios ir gebėjimai. Išryškėjo ir *kognityvinio* bei *vertybinio-dorovinio* ugdymo disbalansas: nesavalaikė, perteklinė informacija lytiškumo klausimais disonuoja su vertybinio-dorovinio ugdymo vakuumu, lytinio švietimo ir seksualumo ugdymo turinys – su prigimtinių lytiškumo ugdymo nuostatomis. Matomas *denatūralizacijos* procesas: pereinama nuo prigimtinių prie tokios, įvairove grindžiamos šeimos sampratos, kreipiama į „jausmų ir norų laisvę, <...> emocinių impulsų išprovokuotais momentiniais troškimais“¹²⁶ ir neutralumu lyčiai grindžiamą lytiškumo suvokimą (žr. 1–4 lent.).

¹²⁴ Katalikiškojo ugdymo kongregacija, „Vyrą ir moterį...“, 22.

¹²⁵ Jonathan Sacks, *Moralė. Bendrasis gėris permainų laikais* (Vilnius: Tyto alba, 2021), 259.

¹²⁶ Katalikiškojo ugdymo kongregacija, „Vyrą ir moterį...“, 19.

4 lentelė. DU (tikybos ir etikos) ir GĮBP lytiškumo ugdymo nuostatų palyginimas¹²⁷

Dorinis ugdymas (tikyba ir etika)	GĮBP
5 klasė Tikyba: artimo meilė, tikrieji laimės šaltiniai, netinkamų šaltinių grėsmės, fizinė ir dvasinė sveikata, pagarba savo / kito kūnui. Etika: paauglystės vidiniai konfliktai, kantrybė, „ne“, valios ugdymas, ištvermė, kūno pokyčiai, šeimos institucija, žmogaus skirtingumas nuo gyvūno.	5 klasė Priekabiavimo lytiniu pagrindu atpažinimas, prevencija, pagalba; tvirtabūdiškas „ne“; fiziologiniai pokyčiai paauglystėje, higiena.
6 klasė Tikyba: laimės šaltinis, Dekalogas kaip elgesio orientyras, sąžinė, dorybės ir ydos. Etika: vidiniai paauglystės konfliktai, draugystė ir išdavystė, pakantumas, „ne“ žalingiems įpročiams, valia, ištvermė, šeimos institucija.	6 klasė Fiziologiniai pokyčiai paauglystėje, brendimo problemų sprendimas, seksualinis smurtas, lytinio priekabiavimo, prekybos žmonėmis atpažinimas, lytinė sveikata ir jos veiksniai.
7 klasė Tikyba: gyvenimo prasmė, pagarba savo / kitų gyvybei, jos saugojimas, atsakomybė, artimo meilė. Etika: draugystė, vedanti į meilę, šeimos ryšiai, sąžiningumas, valia ir ištvermė.	7 klasė Abipusis sutikimas santykiuose, meilė ir lytinis potraukis, sveikatą tausojantys santykiai, kontracepcija (sąvoka, priemonės, pasirinkimas).
8 klasė Tikyba: kriterijai renkantis tarp gero ir geresnio, gyvybės šventumas ir neliečiamumas, žmogaus prigimties vienvė, bendrasis gėris, asmens orumas. Etika: nuostatos, valia vengiant žalingų įpročių, ištvermė, santykiai šeimoje, pagarba tėvams / jautrioms grupėms, pagalba joms.	8 klasė Seksualiniai nusikaltimai, prekybos žmonėmis, pornografijos grėsmės, nėštumo planavimas, nutūkimo pasekmės, (ne)planuotas nėštumas, jo aspektai.
9 klasė Tikyba: sąžinė, laisvė, atsakomybė, orumas ir savigarba, lytiškumo prigimtis ir tikslas, lytiškumas ir dvasingumas, meilė ir įsimylėjimas, kodėl verta laukti, kohabitacija, santuokos prigimtis, vienumas ir neišardomumas. Etika: ištvermė, gyvybės vertė, pripažinimas klydus, atsiprašymas, motinos ir tėvo meilė, atsakomybė, privatumo saugojimas, šeimos reikšmė.	9 klasė Lytinis potraukis, jo veiksniai ir išraiškos valdymas, hormonų svyravimai, lytiškai plintančios infekcijos, profilaktinis patikrinimas ir pagalba dėl LPI.
10 klasė Tikyba: sąžinė, santuoka, bioetika, mažesnio blogio ir dvigubos pasekmės principas, veiksmo moralumo kriterijai, gyvybės ir mirties kultūra (abortas, dirbtinis apvaisinimas, eksperimentai su embrionais, kontracepcija etc.). Etika: svarbiausios vertybės, meilė sau ir kitiems, santykiai ir moraliniai veiksmai, asmeninė ir socialinė atsakomybė, šeima, pagarba kitiems.	10 klasė Ilgalaikių santykių planavimas, reikšmė asmens visuminei gerovei, ankstyvų lytinių santykių poveikis sveikatai, nėštumo planavimo būdai, kontracepcija, aiškinimas, kur kreiptis dėl lytinės ir reprodukcinės sveikatos.

¹²⁷ „Dorinis ugdymas. Katalikų tikyba“; „Dorinis ugdymas. Etika“; Nacionalinė švietimo agentūra, *Gyvenimo įgūdžių ugdymo bendrosios programos...*

GĮBP ir DU turinio analizė atskleidė, kad šios programos grindžiamos kardinaliai priešinga asmens ir lytiškumo samprata. Pasitvirtino prielaida, kad nepilnamečių ugdymo dezintegralumą ir lytiškumo ugdymo paradigmą esmėkai sąlygoja prieštaravimas tarp GĮBP lytiškumo ugdymo nuostatų (*tyrimo eigoje atsiskleidė, kad tai – lytinis švietimas ir seksualumo ugdymas*) ir vertybinio-dorovinio ugdymo principų. GĮBP į Lietuvos švietimo sistemą įneša paradigmą lytiškumo ugdymo virsmą: nuo pradinių klasių diegiama postmodernioji lytiškumo samprata, grindžiama „lyties kaip socialinio konstrukto supratimu, lyčių įvairove, pasirenkama lytine tapatybe bei reprodukcija“, atmetama krikščioniškąja antropologija grindžiama binarinė lytiškumo samprata, paremta „žmogaus, kaip dvilytės būtybės prigimtimi, moters ir vyro meile ir meilės bei prokreacijos nedalomumu“¹²⁸. GĮBP ir DU turinio analizė atskleidė esminius nepilnamečių ugdymo skirtumus, kylančius dėl programose plėtojamos lyties sampratos – prigimtinė, binarinė (DU) ar įvairi (GĮBP). Ši samprata sąlygojo ir lytiškumo ugdymo turinio aspektų takoskyrą požiūryje į: a) *lytinius santykius* (vyro ir moters (DU) ar neutralūs lyčiai (GĮBP); atidėtinis vyresniam amžiui, šeimos kūrimui (DU) ar orientuotini į malonumą, saugumą, abipusį sutikimą (GĮBP); meilės ir prokreacijos integralumą (DU) ar dezintegralumą (GĮBP)); b) *šeimą ir santuoką* (vyro ir moters (DU) ar neutrali lyčiai (GĮBP)), c) *gyvybę* (pagarba gyvybei, prokreacija (DU) ar neigiamos nuostatos nėštumo atžvilgiu, reprodukcija (GĮBP)). GĮBP atpažinti visi minėti Tarptautinės planuotos tėvystės federacijos išskirti *visuminio seksualumo ugdymo elementai*¹²⁹ (žr. 1, 3–4 lent.), leidžiantys GĮBP lytiškumo ugdymą identifikuoti kaip *lytinio švietimo nuostatomis grindžiamą seksualumo ugdymą*¹³⁰, formuojantį asmenį kaip savo lytiškumo vartotoją, o DU – kaip orientuotą į *krikščioniškąją antropologiją grindžiamą prigimtinių lytiškumo ugdymą*, kuriuo siekiama ugdyti dorą asmenybę, gebančią priimti valingus sprendimus ir prisiimti atsakomybę.

Išvados

Vertybinis-dorovinis lytiškumo ugdymas siejamas su bendrojo gėrio siekiu formuojant atsakingą laikyseną savęs ir kitų atžvilgiu, puoselėjant lygiavertį vyro ir moters orumą; rengimu šeimai, tėvystei ir motinystei kaip reikšmingų lytiškumo skirtumų pamatiniu aspektu; dorybių ugdymu sinerginės vyro ir moters sąveikos kontekste; pagarba gyvybei ir vaisingumu perduodant esminę žmogiškąją patirtį, formuojant pamatines vertybes, dorybes, valią. Jis grindžiamas krikščioniškosios antropologijos principais, įtvirtinant asmens gyvybės vertę, vyro ir moters skirtingumo, papildomumo ir prokreacijos (binarinės lyties sampratos), meilės ir prokreacijos integralumo principus.

¹²⁸ Obelenienė, „Paslėptos terminologinės slinkties...“, 177.

¹²⁹ International Planned Parenthood Federation, *IPPF Framework for...*, 7.

¹³⁰ Obelenienė, „Paslėptos terminologinės slinkties...“, 174.

GĮBP ir jos įgyvendinimui rekomenduojamų šaltinių turinio analizė atskleidė paradigmą lytiškumo sampratos lūžį ir kardinalų disonansą su vertybiniu-doroviniu ugdymu. GĮBP pakertami vertybiniai-doroviniai lytiškumo ugdymo pamatai: programa labiau vadintina lytiniu švietimu, seksualumo ugdymu, ji grindžiama neutralumu lyčiai eliminuojant vyro ir moters skirtingumą ir papildomumą, atskiriant meilės išreiškimo ir gyvybės perdavimo (prokreacijos) dimensijas. Programoje fokusuojamasi į lytinių santykių saugumą ir malonumą, o ne meilę išreiškiantį prokreacinį potraukį, įvedama socialiai konstruojamos lyties (*gender*) ir biologinės lyties (*sex*) takoskyra, lyties tapatybės ir seksualinių orientacijų įvairovė, neigianti pamatinę antropologinę tiesą apie žmogaus prigimtį. Matoma kardinali takoskyra tarp DU vertybinio-dorovinio ir GĮBP lytiškumo ugdymo turinio: DU pamokose plėtojama gyvybės kultūra (pagarba gyvybei, pozityvus požiūris į nėštumą), rengiama šeimai, tėvystei ir motinystei, o GĮBP akcentuojamas malonumas, abipusis sutikimas lytiniais santykiais, eliminuojamas drovumas, susivaldymas ir valia, nerengiama ilgalaikiams įsipareigojimams, šeimai, tėvystei ir motinystei, įvesdinama į žmogaus, šeimos, lytiškumo sampratų paradigmą esmėkaitą. GĮBP neformuojamas suvokimas apie vyro ir moters lygiavertį orumą ir unikalumą, skirtingumą ir papildomumą bei iš jų kylantį vaisingumą kaip bendrąjį gėrį, diegiama nuostata, kad tarpusavio santykiuose svarbiausia abipusis sutikimas, saugumas ir malonumas, formuojama lyčiai neutrali lytinė elgsena, eliminuojamas valios ir dorybių ugdymas.

GĮBP lytiškumo ugdymo turinys į Lietuvos švietimo ir teisėsaugos sistemą įneša radikalų pamatinių pasaulėžiūrinių, vertybinių, teisinių nuostatų virsmą, vedantį link žmogiškosios prigimties neigimo, objektyvios tiesos apie žmogaus prigimtį kvestionavimo, šeimos instituto destrukcijos, visuotinio indoktrinavimo į lyties neigimo ideologiją, teisinio nihilizmo. Į ugdymo procesą diegiama *biolibertarinė nuostata*, neigianti biologinę žmogaus prigimtį, tarsi „išlaisvinanti“ iš jos: lytiniai santykiai atsiejami nuo vaiko pradėjimo, moteris ir vyras – nuo motinystės ir tėvystės, lytinė tapatybė – nuo biologinės lyties ir prigimties. Programoje diegiamas *emotyvistinė pedagogika* grindžiamas seksualumo ugdymas su lyčiai neutralia kalbėsena ir elgsena, seksualinių orientacijų įvairovė, eliminuojamas iki šiol pagrindiniu švietimo, socialinės apsaugos, teisės sistemose buvęs vaiko gerovės prioritetas, vedama link žmogaus prigimties ir šeimos sampratos esmėkaitos, švietimo ir teisinės sistemos dekonstravimo.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Advilonienė, Živilė. „Lytinio švietimo nuostatų Gyvenimo įgūdžių bendrojoje programoje vertinimas: visuomenės pozicija“. *Soter* 89 (117) (2024): 43–68. doi:10.7220/2335-8785.89(117).3.
2. Allen, Prudence. „Man-Woman Complementarity“. *Logos* 9 (3) (2006): 86–96. <http://www.laici.va/content/dam/laici/documenti/donna/filosofia/english/man-woman-complementary-the-catholic-inspiration.pdf>
3. Buber, Martin. *Dialogo principas I. Aš ir Tu*. Vilnius: Katalikų pasaulis, 1998.

4. Bumbulienė, Žana, Lina Andrijauskienė, Raminta Baušytė, Rūta Breivienė, Ieva Brimienė, Jelena Klimašenko, Evelina Sabaitytė, Brigita Vaigauskaitė-Mažeikienė ir Diana Žilovič. *Trikampiai ir apskritimai. Mano moteriškumo pradžia*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2023.
5. Chen, Jingying, Yidan Liu, Jian Dai ir Chengliang Wang. „Development and status of moral education research: Visual analysis based on knowledge graph“. *Frontiers in Psychology* 13 (2022): 1079955. doi:10.3389/fpsyg.2022.1079955.
6. „Dorinis ugdymas. Bendrosios nuostatos“. *Nacionalinė švietimo agentūra*. Atnaujinta 2016 m. sausio 31 d. https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/ugdpr_priedai_2_Dorinis_ugdymas.pdf.
7. „Dorinis ugdymas. Etika“. *Emokykla.lt*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 3 d. <https://emokykla.lt/bendrosios-programos/visos-bendrosios-programos/21?groups=5343>.
8. „Dorinis ugdymas. Katalikų tikyba“. *Emokykla.lt*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 3 d. <https://emokykla.lt/bendrosios-programos/visos-bendrosios-programos/19?groups=5343&ach-1=4&ach-2=4&ach-5=3>.
9. Eddy, James M., Daniel Bibeau ir Penelope Duff. „Moral Education: review and implications for health educators“. *Health Values* 10 (5) (1986): 39–44. <https://core.ac.uk/reader/149231560>.
10. „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (2016/C 202/02)“. *EUR-Lex*. Paskelbta 2000 m. gruodžio 7 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT>.
11. „Gyvenimo įgūdžių bendroji programa“, priedas 48. In *Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“*. Paskelbta 2022 m. rugpjūčio 24 d. Nr. V-1269. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1a764050239511edb4cae1b158f98ea5/PibGuMnJPz>.
12. Gordon, Sol. „The case for a moral sex education in the schools“. *Journal Of School Health* 51 (4) (1981): 214–218. doi:10.1111/j.1746-1561.1981.tb02172.x.
13. Harari, Yuval Noah. *21 pamoka XXI amžiui*. Vilnius: Kitos knygos, 2019.
14. International Planned Parenthood Federation. *IPPF Framework for Comprehensive Sexuality Education (CSE)*. London: PPF Adolescents Team, 2010. https://www.ippf.org/sites/default/files/ippf_framework_for_comprehensive_sexuality_education.pdf.
15. Isaacs, David. *Žmogiškųjų dorybių ugdymas ir įsivertinimas*. Kaunas: CREX, 2024.
16. Jonas Paulius II. „Apaštališkasis paraginimas *Familiaris Consortio* dėl krikščioniškos šeimos uždavinių šiuolaikiniame pasaulyje“. 1981 11 22. *EIS.katalikai.lt*. Paskelbta 2015 m. birželio 17 d. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/ap-paraginimai/1981-11-22_familiaris-consortio.
17. —. „Enciklika *Evangelium vitae* apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą“. 1995 03 25. *EIS.katalikai.lt*. Paskelbta 2015 m. birželio 29 d. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/enciklikos/evangelium-vitae.
18. —. „Enciklika *Veritatis splendor* kai kuriais pagrindiniais Bažnyčios moralinio mokymo klausimais“. 1993 08 06. *EIS.katalikai.lt*. Paskelbta 2015 m. rugsėjo 11 d. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/enciklikos/veritatis-splendor.
19. *Katalikiškos lytiškumo ugdymo gairės*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2010. https://teologija.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/06/katalikiskos_lytiskumo_ugdymo_gaires.pdf.
20. Katalikiškojo auklėjimo kongregacija. „Drauge ugdyti katalikiškoje mokykloje. Pašvęstojo gyvenimo asmenų ir pasauliečių bendra misija“. *EIS.katalikai.lt*. Paskelbta 2007 m. rugsėjo 8 d. https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/kongregacijos/kat-ugdymo/2007-09-08_drauge-ugdyti-katalikiskioje-mokykloje.
21. —. „Žmogiškosios meilės ugdymo gairės. Lytinio auklėjimo kontūrai“. 1983 11 01. *EIS.katalikai.lt*. Paskelbta 2018 m. sausio 19 d. https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/kongregacijos/kat-ugdymo/1983-11-01_zmogiskosios-meiles-ugdymo-gaires.

22. Katalikiškojo ugdymo kongregacija. „Vyra ir moterį; sukūrė juos“. Siekiant dialogo kelio *gender* klausimu ugdymo srityje“. 2019 02 02. *EIS.katalikai.lt*. Paskelbta 2022 m. kovo 28 d. https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/kongregacijos/kat-ugdymo/2019-02-02_vyra-ir-moteri-sukure-juos.
23. *Katalikų Bažnyčios katekizmas*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012.
24. Kaushan, Anatoly ir Evelina Gorobet. „Moral education – a fundamental criterion of educational activity, in the direction of the formation and development of the moral consciousness of the individual“. *Journal of Social and Human Sciences* 46 (3) (2020): 85–93. doi:10.46727/jshs.2020.v46.i3.p85-93.
25. Keating, Thomas. *Kvietimas mylėti. Krikščioniškosios kontempliacijos kelias*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2024.
26. Kohlberg, Lawrence. *Collected Paper in Moral Development and Moral Education*. Moral Education & Research Foundation, 1975.
27. Laumenskaitė, Irena Eglė. „Lytiškumas – visą asmenį apimanti tikrovė ar vien sociobiologinė funkcija?“ In *Jaunimo rengimas šeimai: lytiškumo ugdymas ar lytinis švietimas*, 7–11. Vilnius: LR Seimas, 2014. <https://teologija.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/06/jaunimo-rengimas-knyga.pdf>.
28. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.* 2000, Nr. 89-2741. 2000 09 26. Suvestinė redakcija 2025 02 01. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555>.
29. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios* 33-1014 (1992).
30. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. 1996 06 25. Suvestinė redakcija nuo 2025-01-01 iki 2025-12-31. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>.
31. *Lytiškumo kuprinė. Praktinės gairės lytiškumo ugdymo įgyvendinimui mokykloje*. Sud. Lina Januškevičiūtė ir Rūta Pučaitė. Vilnius: VŠĮ Įvairovės ir edukacijos namai, 2020. https://ivairovesnamai.lt/wp-content/uploads/2024/08/691f03_62c7ef584b4e4761b8ecd31fed9b3c3e.pdf.
32. *Lytiškumo ugdymo temos patogiai. Gairės pokalbiams lytiškumo temomis*. Vilnius: VŠĮ Įvairovės ir edukacijos namai. Žiūrėta 2025 m. gegužės 3 d. https://ivairovesnamai.lt/wp-content/uploads/2024/08/ee25f9_bd58e64e75f742a888d28e6991773fde.pdf.
33. Malinauskas, Vygantas. „Viešasis interesas kaip bendrasis gėris“. *Logos* 96 (2018): 186–202. doi:10.24101/logos.2018.59.
34. *Metodinės gairės lytiškumo ugdymo įgyvendinimui 5–8 klasėms*. Sud. Lina Januškevičiūtė ir Vilma Gabrieliūtė. Vilnius: VŠĮ Įvairovės ir edukacijos namai. Žiūrėta 2025 m. gegužės 3 d. https://ivairovesnamai.lt/wp-content/uploads/2024/08/8e1bf1_4538c11ea758473c88f6b852ad740dd7.pdf.
35. „MOE Sexuality Education. Sexuality education programme“. *Raffles Institution*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 3 d. <https://www.ri.edu.sg/learning-at-ri/year-5-6/moe-sexuality-education>.
36. Nacionalinė švietimo agentūra. *Gyvenimo įgūdžių ugdymo bendrosios programos įgyvendinimo rekomendacijos. 5–10 (II gimnazijos) klasė*. Sud. Daiva Šukytė ir Mindaugas Požėla. Paskelbta 2023 m. gruodžio 29 d. <https://www.emokykla.lt/upload/files/2024/01/02/gyvenimo-igudziu-bp-igyvendinimo-rekomendacijos-pagrindinis-ugdymas-2023-12-29.pdf>.
37. —. *Metodinis leidinys, skirtas socialinių mokslų ir dorinio ugdymo mokytojų dalykinėms kompetencijoms tobulinti*. Vilnius, 2022.
38. Norvila, Nika. *Lytiškumo ugdymo praktinis gidas*. Vilnius: Įvairovės ir edukacijos namai, 2023. <https://jra.lt/uploads/lytiskumo-ugdymo-praktinis-gidas-nika-norvila.pdf>.
39. Obelenienė, Birutė ir Andrius Narbekovas. „Lytiškumo sampratos Gyvenimo įgūdžių ugdymo bendrojoje programoje vertinimas Katalikų Bažnyčios mokymo aspektu“. *Soter* 87 (115) (2023): 37–54. doi:10.7220/2335-8785.87(115).3.
40. Obelenienė, Birutė. „Lytiškumo ugdymo ir lytinio švietimo siekiamų rezultatų esminiai skirtumai“. In *Jaunimo rengimas šeimai: lytiškumo ugdymas ar lytinis švietimas*. Sud. Birutė Obelenienė, 42–51. VDU: Santuokos ir šeimos studijų centras, 2015. <https://teologija.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/06/jaunimo-rengimas-knyga.pdf>.

41. —. „Paslėptos terminologinės slinkties nuo lytinio švietimo iki visuminio lytiškumo / seksualumo ugdymo „smegduobės“ ir jas identifikuojantys požymiai“. *Logos* 122 (2025): 173–185. doi:10.24101/logos.2025.18.
42. *O kaip man? 39 atsakymai į 39 paauglių klausimus*. Sud. Akvilė Giniota. VŠĮ Įvairovės ir edukacijos namai, 2024. https://ivairovesnamai.lt/wp-content/uploads/2024/08/ee25f9_444c812f18504e2195acea846d20ced9.pdf.
43. *Paauglystė ir lytiniai santykiai: vedlys atviriems pokalbiams. Metodinės rekomendacijos paauglius auginantiems tėčiams, mamoms, globėjams, globėjoms ir ugdančioms pedagogams bei specialistams*. Sud. Lina Januškevičiūtė. Vilnius: Įvairovės ir edukacijos namai, 2021. https://www.ivairovesnamai.lt/_files/ugd/07e0f2_24322d55367c4f79add7a28ef23f1b32.pdf.
44. Popiežiškoji šeimos taryba. „Žmogaus lytiškumo tiesa ir reikšmė. Auklėjimo šeimoje gairės“. 1995 12 08. *EIS.katalikai.lt*. Paskelbta 2018 m. sausio 19 d. https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/seimos/1995-12-08_zmogaus-lytiskumo-tiesa-ir-reiksme.
45. Sacks, Jonathan. *Moralė. Bendrasis gėris permainų laikais*. Vilnius: Tyto alba, 2021.
46. Sprindžiūnas, Andrius. „Dorinio ugdymo prielaidos“. In Nacionalinė švietimo agentūra. *Metodinis leidinys, skirtas socialinių mokslų ir dorinio ugdymo mokytojų dalykinėms kompetencijoms tobulinti*, 208–214. Vilnius, Nacionalinė švietimo agentūra, 2022.
47. „Šiluvos deklaracija“. Paskelbta 2021 m. rugsėjo 19 d. <https://siluvosdeklaracija.lt>.
48. Tikėjimo mokyimo dikasterija. „Deklaracija *Dignitas infinita* dėl žmogaus orumo“. *Lietuvos Vyskupų Konferencija*. Paskelbta 2024 m. kovo 25 d. <https://lvk.lcn.lt/naujienos/>, 572.
49. Triff, Zorica. „Components of moral education as integral parts in the educational process: freedom, meanings, consciousness, implications“. *Jurnalul Libertatii de Constiinta* 10 (2) (2022): 596–602. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1093508>.
50. Vaičekauskienė, Snieguolė. „Jaunesniųjų paauglių požiūris į dorovines vertybes“. *Acta Pedagogica Vilnensia* 34 (34) (2015): 62–73. doi:10.15388/ActPaed.2015.34.8343.
51. Vaitoška, Gintautas. „Autentiškumo etikos trivializavimas Gyvenimo įgūdžių ugdymo projekte“. *Soter* 88 (116) (2023): 37–60. doi:10.7220/2335-8785.88(116).3.
52. Van der Vossen, Bas. „Libertarianism“. *Oxford Research Encyclopedia of Politics* (2017). doi:10.1093/acrefore/9780190228637.013.86.
53. *Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Generalinės Asamblėjos priimta ir paskelbta 1948 m. gruodžio 10 d. rezoliucija 217 A (III)*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>.
54. Visuotinis Vatikano II Susirinkimas. „Krikščioniškojo auklėjimo deklaracija *Gravissimum educationis*“. 1965 12 08. *EIS.katalikai.lt*. Paskelbta 2014 m. kovo 31 d. https://eis.katalikai.lt/vb/susirinkimai/vatikano_ii/deklaracijos/gravissimum-educationis.
55. Voityla, Karolis. *Meilė ir atsakomybė*. Vilnius: Alka, 1994.

Gauta: 2025 05 07

Parengta: 2025 06 10

Živilė ADVILONIENĖ

Mykolas Romeris University Sudovian Academy, Lithuania

EVALUATING THE SEX EDUCATION CONTENT OF THE GENERAL LIFE SKILLS PROGRAMME FROM A MORAL-VALUE PERSPECTIVE

S u m m a r y

The article addresses the problematic aspects of the value-moral education of minors in the sexual education portion of the General Life Skills Programme (GLSP). Its analysis is based on the premise that sexual education is inseparable from the value-worldview approach, which determines the paradigm, content and direction of the programme development. Exploring the interaction between the attitudes towards value-moral education of young people and societal expectations, the article is based on the analysis of the content of the sexual education part of the GLSP. Although the GLSP's founders acknowledge the value-worldview nature of the programme by aligning it with moral and social education programmes, the study reveals a disjuncture between the content of the programme and societal expectations: the GLSP is categorised as a mandatory formal education without alternatives; it is based exclusively on sex education and focuses on a unified, universally applied, partial (dis-integrated) sex education, based on controlling the consequences of risk. The methodological tools recommended for the programme often do not correspond to the age of minors, do not correspond to their psychosocial development, do not take into account the unique situation of the young person's physical, psycho-emotional and social maturity, and do not take into account other circumstances in their life. The GLSP does not take into account the individual situation and needs of the pupil, it rejects the natural concept of the family, and it excludes the principles of Christian anthropology. The sexual education part of the GLSP does not teach virtues, respect for human life, the family and the institution of marriage. Qualities such as bashfulness and chastity, which are important in sexual education, are presented in a negative connotation, and attitudes towards gender-neutral intimate behaviour are formed, associating sexual intercourse with the egocentric pursuit of pleasure, physical and social security, rather than with the profound encounter between the I-Thou between a man and a woman, which opens the way for the beginning of a new life.

KEYWORDS: value-oriented education, General Life Skills Programme, content of sexuality education, natural sexuality education, sexuality education, paradigm break.

Živilė ADVILONIENĖ – socialinių mokslų daktarė, Mykolo Romerio universiteto Sūduvos akademijos Ugdymo mokslų, teisės ir žmogaus gerovės instituto ir VDU Katalikų teologijos fakulteto Religijos studijų katedros docentė. Moksliniai interesai: religijos sociologija, krikščioniškoji socialinė antropologija, socialinių tyrimų metodologija. El. paštas zivilead@centras.lt.

Živilė ADVILONIENĖ – Doctor of Social Sciences (Sociology), docent at Mykolas Romeris University, Sudovian Academy, Institute for Educational Sciences, Law and Human Welfare, Lithuania, and Faculty of Catholic Theology of Vytautas Magnus University, Lithuania. Fields of research: Sociology of Religion, Christian Social Anthropology, Methodology of Social Research. E-mail zivilead@centras.lt.